

NORSK SKYGGERAPPORT TIL KVINNEKONVENSJONEN 2017

Tillegg og kommentarer til Norges 9. periodiske rapport om implementeringen av CEDAW (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women)

FORKORTELSER

AML: Arbeidsmiljøloven

BLD: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

CEDAW: Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women

Difi: Direktoratet for forvaltning og IKT

EMK: Den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen

Forskningsstiftelsen Fafo: Uavhengig stiftelse som forsker på arbeidsliv, velferdspolitik og levekår. Nasjonalt og internasjonalt.

FGM: Female Genital Mutilation

ILO: International Labour Organization

KVIBALD: Avdeling for kvinnerett, barnerett, likestillings- og diskrimineringsrett ved juridisk fakultet på universitet i Oslo

LDO: Likestillings- og diskrimineringsombudet

NGO: Non-Governmental Organization

NKLM: Nasjonalt kompetansesenter for legevaktmedisin

NOK: Norske kroner

NOU: Norges offentlige utredninger

POD: Politidirektoratet

PU: Politiets Utlendingsenhet

SCR: Security Council Resolution

SSB: Statistisk sentralbyrå

St. prp: Stortingsproposisjoner

St. meld: Stortingsmelding

STRASAK: Politiets straffesaksregister

UDI: Utlendingsdirektoratet

UNHCR: The Office of the United Nations High Commissioner for Refugees

WPATH: World Professional Association for Transgender Health

INNHOOLD:

Forkortelser	2
Innhold	3
Introduction	4
Oppsummering	5
 CEDAW konvensjonen:	
Article 1: Definition of Discrimination	9
Article 2: Legislation to Eliminate Discrimination	10
Article 3: Women's Human Rights and the Elimination of Men's Violence Against Women	16
Article 4: Temporary Measures for Achieving Gender Equality	20
Article 5: Sex Role Stereotyping	21
Article 6: The Trade in Women and the Exploitation of Women in Prostitution	22
Article 7: Political and Public Life	
Article 8: International Work and Representation	23
Article 9: Citizenship	
Article 10: Education	24
Article 11: Employment and the Labour Market	25
Article 12: Health and Healthcare	29
Article 13: Economic and Social Rights	31
Article 14: Rural Women	
Article 15: Equality Before the Law	
Article 16: Marriage and Family Life	32

INTRODUCTION

The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) was adopted by the United Nations General Assembly in 1979. The Convention has been ratified by 190 of the UN's 195 member states, Norway among them.

The purpose of CEDAW is to abolish all forms of discrimination against women and to achieve full human freedoms and rights for women on equal terms with men. CEDAW is a framework document with 16 main articles promoting women's rights in areas such as education, work, health and their own bodies.

CEDAW is binding on those states that have ratified it and therefore there is a monitoring body within the UN, the Committee on the Elimination of Discrimination against Women (the CEDAW Committee), which examines whether or not states are fulfilling their obligations. Member states must submit a report every fourth year on how they have lived up to the articles of the Convention and what measures they have taken to implement it.

In February 2012, the Norwegian Government submitted their eighth periodic report on measures for the implementation of CEDAW.

The women's movement has an important role to play in overseeing and monitoring how Norway conducts itself with regard to women's rights and gender equality, as well as for assessing what measures are required. For this reason, the women's movement produces a shadow report in response to the Government's own report in order to illuminate the situation for women in Norway in various areas of society. It is important that civil society recognizes the reality of women's lives relative to Norway's obligations. The CEDAW Committee itself requests such shadow reporting.

This Shadow Report is a joint initiative by 22 Norwegian NGOs. Each organisation has contributed their expertise and knowledge in their particular field. The issues raised in particular sections reflect the concerns and the expertise of these organisations.

FOKUS – the Forum for Women and Development is a Norwegian umbrella organization that has 58 women's organizations and groups as member organizations. FOKUS has coordinated the last four shadow reports from Norwegian civil society on behalf of its own member organizations and numerous others.

The report has been made possible thanks to financial support from the Ministry of Children, Equality and Social Inclusion. Through the shadow report, we aim to increase opportunities for women to monitor their rights and pursue their demands. Our intention is to urge the Government to realize its obligations in respect of gender equality and women's rights.

The implementation of CEDAW must give all women, including women with disabilities and women with limited knowledge of the Norwegian language, the opportunity to monitor their rights.

Another important task for Norwegian civil society that is involved in the work on the shadow report is to increase awareness of CEDAW. Despite entering into force in Norway in 1981 and thereby having been in existence for more than 30 years, it is still one of the UN's least known conventions.

CEDAW was also included in Norway's Human Rights Act in 2009. The more people who know about CEDAW, the more successfully it can be implemented.

Bidragsgivere til rapporten:

Advokatforeningen, Fagforbundet, FO, FOKUS – Forum for Women and Development, FRI, JURK, Krisesentersekretariatet, Kvinnefronten, LO, Norgesunionen av Soroptimister, Norsk Juristforbund, Norsk Kvinnesaksforening, Norsk Sykepleierforbund, Norske Kvinners Sanitetsforening, REFORM, SAFO, UNIO, Utdanningsforbundet, Zonta Norge

Andre organisasjoner som har tilsluttet seg rapporten:

MiRA Senteret, Norges Kvinne- og Familieforbund, SV's kvinnepolitiske utvalg

OPPSUMMERING:

I 2015 kom Stortingsmeldingen “Likestilling i praksis” og i 2012 ”Stortingsmelding om vold i nære relasjoner”. Den kjønnsnøytrale språkbruken i meldingen(e) er med på å usynliggjøre brudd på kvinners menneskerettigheter.

- Utredningsinstruksens krav til vurdering av likestillingskonsekvenser må styrkes¹, og brudd på instruksjonen må sanksjoneres.
- Norsk lovgivning på likestillingsfeltet må kjønns spesifiseres – ikke nøytraliseres.
- Kjønnsperspektiv må inn i politikk og lovgivningsarbeidet.

De kjønnslikestillingspolitiske utfordringene vi står overfor i dag er av strukturell karakter: kjønnsdelt arbeidsmarked hvor kvinners arbeid lønnes dårligere enn menn, likelønns gap, ufrivillig deltid, belastende arbeidstidsordninger og et pensjons- og yrkesskadeforsikringssystem som ikke tar høyde for kvinners og menns ulike yrkesmønstre.

Kvinnens rettigheter innskrenkes med henvisning til tradisjoner, religion, og kultur. Dette nødvendiggjør et interseksjonalitetsperspektiv som viser til hvordan sosiale kategorier som kjønn, etnisitet, religion, sosial klasse og seksualitet kan samvirke og påvirke personers leve- og livsvilkår.

- Norges arbeid for reell likestilling mellom kjønnene bør gjøres i tett samarbeid med kvinneorganisasjoner som arbeider i tråd med CEDAW, samt erklæringen og handlingsplanen fra Beijing fra 1995.
- Det anbefales at Norge legger vekt på interseksjonalitetsperspektivet i sitt arbeid for reell likestilling.

Norge har siden 1979 hatt en egen likestillingslov som har formål å fremme likestilling og særlig bedre kvinners stilling. Det er vedtatt en felles likestilling og diskrimineringslov som trer i kraft 1. januar 2018. Dette innebærer i praksis en svekkelse av kvinners diskrimineringsvern og er et tilbakeskritt for likestillingen.

- Likestillingsloven må opprettholdes som egen lov og forsterkes.
- Aktivitets- og redegjørelsesplikten for diskrimineringsgrunnlaget kjønn må videreføres.
- Ikke-diskrimineringslovverket må gjelde på alle samfunnsområder, inkludert familieliv og andre personlige forhold.

Det er liten kunnskap generelt om Kvinnekommisjonen og Kvinnekonvensjonen både i det offentlige og det i sivile samfunn.

- Norske myndigheter må øke sin innsats for å spre kunnskap om FNs Kvinnekonvensjon.

Barne- og likestillingsdepartementet har høsten 2016 hatt på høring et forslag til omfattende endringer av håndhevingsapparatet, noe som vil svekke ombudets rolle og arbeid.

- LDO og LDN gis utvidet kompetanse i diskrimineringsaker, og kompetanse til å ilegge oppreisning.
- LDO og LDN bør gis kompetanse til å komme med uttalelser i saker hvor det foreligger konflikt mellom likestillings- og diskrimineringsvernet og annen lovgivning.
- LDNs avgjørelser gjøres bindende også ovenfor andre offentlige myndigheter.

I sin åttende rapport til CEDAW komiteen fremhevet Norge gender mainstreaming som sin overordnede strategi for å oppnå likestilling mellom kjønnene. Evalueringen av strategien viser begrenset effekt på grunn av manglende oppfølging av ansvars plassering, operasjonalisering av institusjonell struktur, ressurser, arbeidsmåter og tilnæringer innenfor ulike fagområder.²

¹ Ved at instruksjonen tar utgangspunkt i at likestillingskonsekvenser skal vurderes, med mindre det kan sannsynliggjøres at det ikke er relevant.

² NOU 2011:18

- Nasjonal handlingsplan med konkrete tiltak for å styrke likestillingen i Norge.
- Kommunale handlingsplaner for likestilling.
- Avvikle kontantstøtte.

Au pair-programmet er bygget på en ide om kulturutveksling, men det er ikke lenger dette som står i sentrum for au pairene og vertsfamiliene. Au pair-programmet innvilger visse rettigheter, men disse er utilstrekkelige, utilgjengelige og vanskelige for au pairen å forstå.

- Norge må ratifisere ILO konvensjon 189 om verdige arbeidsforhold for arbeidstakere i private hjem.
- Avvikle au pair-ordningen og innføre et arbeidstakervern.

Den nyeste omfangsundersøkelsen om vold og voldtekt i Norge viser at en av ti norske kvinner har opplevd voldtekt i løpet av livet, halvparten av disse var under 18 år da voldtekten skjedde.³ Kun 11 prosent anmeldte saken. Svært mange kvinner unnlater å melde fra om voldtekter av frykt for å ikke bli trodd.

Nesten åtte av ti voldtekter som blir anmeldt til politiet blir henlagt. Tallet har ligget så å si helt stabilt siden 2008. Av voldtektssakene som når rettssalen ender hver ca. fjerde, med frifinnelse.⁴

- Tilstrekkelige midler øremerkes til en nasjonal strategi, samt nasjonal opplysningskampanje for å forebygge og bekjempe vold mot kvinner.
- Norsk lov må definere voldtekt slik internasjonale konvensjoner krever: Sex uten samtykke er voldtekt.

Myndighetene må sørge for bedre mottak av kvinner og deres barn på flukt som sikrer trygghet, sikkerhet og nødvendige helse rettigheter og hjelp for kvinner på flukt.

- Sikre at kvinner har tilstrekkelig beskyttelse og støtte mot kjønnsbasert vold på mottakssentrene, og at de ansatte har nødvendig opplæring.

Ca. 850 kvinner og deres barn i Norge er på flukt som følge av vold i nære relasjoner. Kvinnene og barna deres lever i skjul på koder og hemmelig adresser i Norge.

- Ordningen med besøksforbudet må evalueres.
- Flere overgripere bør idømmes omvendt voldsalarm.
- Krisesentrene må sikres tilstrekkelige og forutsigbare ressurser.
- Kvinners rett til separate tilbud må sikres.

Hvert fjerde drap i Norge er et partnerdrap. Voldsutsatte kvinner blir ikke gitt tilstrekkelig beskyttelse.

- Systematisk kommunikasjon av voldsrisiko mellom aktuelle etater må bli et relevant forebyggingstiltak.
- Privatpersoners plikt til å kontakte nødetatene i slike situasjoner bør avklares. Det samme gjelder politi, helsevesen og hjelpeapparatets avvergeplikt.⁵

Lovkravet om kvotering av kvinner i ASA- styrene (public limited companies) har blitt opprettholdt, noe som har vært helt avgjørende for å opprettholde minimum 40% kvinnerepresentasjon i styrene som loven dekker. Et nylig publisert Topplederbarometer viser en kvinneandel blant topplederne på 10%.

³Thoresen, S., & Hjemdal, O. K. (Red.) (2014). Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. En undersøkelse viser at hele 49 prosent av kvinnene med samisk bakgrunn har vært utsatt for vold, mot 35 prosent blant etnisk norske. Astrid Eriksen: «Emotional, physical and sexual violence among Sami and non-Sami populations in Norway: The SAMINOR 2 questionnaire study».

⁴Tv2 2016: <http://www.tv2.no/a/8546387/>

⁵Vatnar, S. K. B. (2015). Partnerdrap i Norge 1990-2012 En mixed methods studie av risikofaktorer for partnerdrap. Oslo: OUS, Kompetansesenter for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri for Helseregion Sør-Øst. URL: http://sifer.no/files/Partnerdrap_web.pdf

- Aktivitetskravet for alle bedrifter med under 50 ansatte, og rapporteringskravet for alle private arbeidsgivere må beholdes.

Regjeringen viser i sin rapport til NOU 2012: 15 «Politikk for likestilling» uten å ha fulgt anbefalinger fra denne.

- Etablere en landsdekkende pedagogisk satsing på likestilling,

Negative kjønnsstereotyper er den bakenforliggende årsaken til vold mot kvinner og jenter,

- Regjeringen må utarbeide nasjonal strategi og handlingsplan for å bekjempe negative kjønnsstereotyper.
- Innskjerpe regelverket knyttet til reklame mot barn og unge.
- Kjønn må inkluderes som grunnlag i strl. Paragraf 185.

I Norge er sexkjøpsloven et viktig virkemiddel i regjeringens arbeid mot menneskehandel. Regjeringens evalueringsrapport fem år etter loven, viser at loven er et viktig instrument for å motarbeide og bekjempe prostitusjon og menneskehandel med formål om seksuell utnyttning.⁶

Et viktig formål med sexkjøpslovgivningen er å gi et sterkt signal om at samfunnet ikke aksepterer kjøp av kvinners kropp. Per i dag tillates likevel andre deler av sexindustrien, som f.eks. strippeklubber, pornografi og nettsider. Dette er arenaer som rekrutterer til prostitusjon både nasjonalt og internasjonalt.

Kvinner som er utsatt for menneskehandel må få bedre beskyttelse og bedre tilgang både til sosialhjelp, helsehjelp og juridisk bistand. Kvinner som identifiseres som ofre for menneskehandel må ikke sendes ut av landet uten at det foreligger en garanti for deres sikkerhet. Handlingsplan mot menneskehandel kom høsten 2016. En av de største utfordringene er at ofrene ikke får oppholdstillatelse uten at det foreligger en dom i saken.

- Reglene rundt kjøp av seksuelle tjenester ved tjenestereise i utlandet må skjerpes.
- Styrke Exit-program for dem som vil ut av prostitusjon.
- Politiet må ikke sende ut kvinner uten å vurdere om de er ofre for menneskehandel.
- Regjeringen må samarbeide med utenriksdepartementet i Sverige, Island om informasjonskampanjer om loven internasjonalt, utover relevante FN-samlinger som CSW.

I januar 2016 publiserte Utenriksdepartementet en veileder for arbeidet med kvinner, fred og sikkerhet, som inkluderte indikatorer for å måle Utenriksdepartementet sin implementering av Handlingsplanen. Regjeringen har ennå ikke publisert en rapport om implementeringen av handlingsplanen, og siden Forsvarsdepartementet ikke har utarbeidet sine egne indikatorer, vil det bli vanskelig å vurdere den faktiske implementeringen.

- Norge må øke sin åpenhet og etterrettelighet for gjennomføring av handlingsplanen. Alle implementerende departementer bør utvikle indikatorer, referanseverdier, mål og budsjetter for å måle implementeringen. Den norske regjeringen bør rapportere til Stortinget på en årlig basis om gjennomføringen av resolusjonen. Rapporten må også inneholde informasjon om norsk deltakelse i militære internasjonale operasjoner.

Forskning viser at ungdom foretar utdannings- og yrkesvalg som bidrar til å sementere kjønnsstereotyper i samfunnet. Selv om flere gutter enn jenter faller fra videregående opplæring uten å fullføre, er det jentene som sliter mest med å få jobb.

- Det er behov for å innføre strukturelle mottiltak for å begrense de kjønnsstereotypiske utdannings- og yrkesvalg, og for øke verdsetting av arbeidet som utføres i de kvinnedominerte yrkene.
- Rådgivertjenesten i skolen må pålegges å ha et økt fokus på elevens valg av studier og yrker med hensyn til å motvirke kjønnsstereotypene.

⁶(Vista Analyse, 2014) https://vista-analyse.no/site/assets/files/5960/sex_law.pdf

Siden forrige rapport har Norge skiftet regjering (2013), og arbeidet med og tiltak for å fremme likestilling er på vesentlige områder reversert og/eller stoppet opp. Innholdet i forrige skyggerapport har derfor gyldighet også i 2017.

- De utvidede mulighetene for bruk av midlertidige kontrakter etter arbeidsmiljøloven må reverseres.
- Styrket lovfesting av rett til heltid, og tiltak mot deltid.
- Staten må bedre tiltakene for å få minoritetskvinner inn i arbeidslivet – særlig gjennom å styrke kompetanse og gjøre tiltakene bedre individuelt tilpasset.
- Det må sikres bedre informasjon til minoritetskvinner om rettigheter de har som arbeidstakere, slik at de ikke utnyttes.
- Myndighetene må ansvarliggjøre arbeidslivets parter i arbeidet for å redusere lønnsgapet mellom kvinner og menn.
- Myndighetene som arbeidsgiver må lage en forpliktende opptrappingsplan og finansiere et likelønnsløft.

Det nye pensjonssystemet innebærer en strukturell og indirekte diskriminering av kvinner. Kvinner er overrepresentert blant mottakerne av minstepensjon.⁷

- Det nye pensjonssystemet må evalueres med sikte på å utjevne kjønnsforskjeller.

Diskriminering på bakgrunn av graviditet, fødsel og permisjon er forbudt etter Likestillingsloven § 8. midlertid ser vi at et godt lovverk ikke er nok.

- Utvidelsen av muligheten til å ansette midlertidig må reverseres.
- Det må gis fri rettshjelp i saker om diskriminering.
- Styrke håndhevingen av diskrimineringslovverket.
- Styrke veiledning og opplysningskampanjer mot arbeidsgivere.

Regjeringen har forkortet fedrekvoten fra 14 til 10 uker. Som en følge viser tall at fedrenes permisjonsuttak har sunket drastisk.

- Gjeninnføre 14 ukers fedrekvote, samt gi fedre og med mødre selvstendig opptjeningsrett på foreldrepenger, gjennom å fjerne aktivitetskravet til mor.
- Kvinners rett til barselpermisjon må tas hensyn til ved utforming av reglene om foreldrepermisjon.

Vi mangler fortsatt kunnskap om typiske kvinnesykdommer, og det har vært lav forskningsinnsats på flere områder innen kvinnehelse.

- Det er nødvendig med en ny NOU om kvinnehelse.
- Fokuset på kvinnehelse i et livsløpsperspektiv må styrkes.
- Kjønnsperspektivet må ivaretas ved innføring eller endring i velferdsordninger.
- Minoritetshelse er et område hvor innsatsen må styrkes for å fremme god helse og likeverdige helsetjenester for personer med minoritetsbakgrunn.
- Styrke helsestasjons- og skole- og studenthelsetjenesten.
- Sikres tilstrekkelig med jordmor- og helsesøsterressurser for å trygge kvinner under svangerskap, fødsel og barseltid.
- Helsepersonell må settes i stand til å identifisere volds- og overgrepssatte gravide, og tilby disse hjelp.
- Det er nødvendig med et bredt anlagt forskningsprogram om kvinners arbeidshelse og sykefravær.
- Arbeidsmiljøarbeidet i kvinnedominerte sektorer må styrkes.

Regjeringen unnlater å nevne at det i forslaget til ny felles likestillings- og diskrimineringslov vurderes å fjerne vernet mot diskriminering på grunn av kjønn i familieliv og andre rent personlige forhold.

- Et eksplisitt forbud mot diskriminering på grunn av kjønn i familieliv og andre rent personlige forhold må opprettholdes i en eventuell felles likestillings- og diskrimineringslov.
- Forbudet mot diskriminering i familieliv og andre rent personlige forhold bør utvides til også å gjelde andre diskrimineringsgrunnlag.

⁷ <https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Statistikk/Pensjon+statistikk/Alderspension>

Informasjon som omhandler artiklene i konvensjonen

Article 1: Definition of Discrimination

CEDAW States

Discrimination is when women have fewer opportunities or are treated as inferior to men, or when women's freedoms and rights are limited in the spheres of politics, economics or culture, or when women are not able to play an active role in society. When women and men do not have the same human rights it is discrimination against women.

CEDAW committee concluding observations on Norway's eight periodic report

I CEDAW merknader fra 2012 blir det fremmet kritikk og bekymring overfor Norges kjønnsnøytrale lovgivning og praksis som kan føre til utilstrekkelig beskyttelse av kvinner gjennom direkte og indirekte diskriminering, og være til hinder for oppnåelsen av faktisk likestilling mellom kvinner og menn. Komiteen krever at Norge innfører mer kjønnsnøytrale tilnærminger i henhold til lovgivning, politikk og programmer.

The Current Situation

I 2015 kom Stortingsmeldingen "Likestilling i praksis" og i 2012 kom "Stortingsmelding om vold i nære relasjoner". Den kjønnsnøytrale språkbruken i meldingen(e) er med på å usynliggjøre brudd på kvinners menneskerettigheter.

Stortingsmeldingen om likestilling fra 2015 framstår som skrevet uten hensyn til kritikken. Språket tilslører makt-ubalansen som eksisterer mellom kjønn og det vanskeliggjør arbeidet videre for likestilling. Sammenhengen mellom kjønn og brudd på grunnleggende menneskerettigheter er både overveldende og universell. Når kvinner og deres barn blir utsatt for overgrep, blir det skjeve maktforholdet mellom kvinner og menn synliggjort og befestet, det må også reflekteres i språket.

Kjønnsperspektivet mangler også i annen politikk og lovgivning. Eksempelvis ble Utredningsinstruksen endret i 2016 slik at krav til vurdering av likestillingskonsekvenser i alle offentlige utredninger, tiltak og reformforslag, blir mindre synlig og framstår som mindre viktig.

Tiltak:

- Utredningsinstruksens krav til vurdering av likestillingskonsekvenser må styrkes⁸, og brudd på instruksen må sanksjoneres.
- Norsk lovgivning på likestillingsfeltet må kjønnsnøytraliseres – ikke nøytraliseres.
- Kjønnsperspektiv må inn i politikk og lovgivningsarbeidet.

Styrke arbeidet med likestillingsutfordringene i Norge

Norge er ikke i mål med likestilling verken når det gjelder inkludering i politiske prosesser, i academia, i samfunnsmessige beslutninger, med hensyn til valgfrihet, fordeling eller i forhold til sårbarhet jf. NOU 2012:15 (s. 85 – 311) og jf. sluttdokumentet fra Nordisk Forum (2014) gjennom krav og anbefalinger.

De kjønnslikestillingspolitiske utfordringene vi står overfor i dag er av strukturell karakter: kjønnsdelt arbeidsmarked hvor kvinners arbeid lønnes dårligere enn menn, likelønns-gap, ufrivillig deltid, belastende arbeidstidsordninger og et pensjons- og yrkesskadeforsikringssystem som ikke tar høyde for kvinners og menns ulike yrkesmønstre. Vi har ikke lik lønn for arbeid av lik verdi, og kvinneandelen i ledende stillinger og politiske fora er for lav. Kvinner kombinerer ofte arbeid og omsorgsoppgaver i hjemmet, og rammes oftere av «deltidsfellen» enn menn. Dette bidrar til at flere kvinner enn menn ender som minstepensjonister.

⁸ Ved at instruksen tar utgangspunkt i at likestillingskonsekvenser skal vurderes, med mindre det kan sannsynliggjøres at det ikke er relevant.

Kvinneres rettigheter innskrenkes med henvisning til tradisjoner, religion, og kultur. Dette nødvendiggjør et interseksjonalitetsperspektiv som viser til hvordan sosiale kategorier som kjønn, etnisitet, religion, sosial klasse og seksualitet kan samvirke og påvirke personers leve- og livsvilkår, noe som mangler i likestillingsmeldingen.

Tiltak:

- Norges arbeid for reell likestilling mellom kjønnene bør gjøres i tett samarbeid med kvinneorganisasjoner som arbeider i tråd med CEDAW, samt erklæringen og handlingsplanen fra Beijing fra 1995.
- Det anbefales at Norge legger vekt på interseksjonalitetsperspektivet i sitt arbeid for reell likestilling. Meld. St. 7 (2015-2016) Likestilling i praksis - Like muligheter for kvinner og menn gir i hovedsak en god analyse av status og utfordringer når det gjelder likestilling i Norge, men mangler tiltak.

Article 2: Legislation to Eliminate Discrimination

CEDAW States

States Parties are obliged to eliminate the discrimination against women. Laws to forbid discrimination against women must be introduced into national legislation. States must ensure that everyone follows the law and that those who violate anti-discrimination laws are punished. States must ensure that the courts and other agencies protect the rights of women to the same extent as those of men. States must ensure that any legislation that discriminates against women is changed or repealed.

CEDAW committee concluding observations on Norway's eight periodic report

The Committee calls upon the State party to:

- (a) Embody the principle of equality of women and men into the Constitution or other appropriate legislation in accordance with Article 2 of the Convention;
- (b) Adopt a more gender specific approach for its legislation, policies and programmes; and
- (c) Raise awareness with respect to the nature of indirect discrimination and the principle of equality for all women, including women from ethnic minority background and women with disabilities, among Government officials, the judiciary and the general public.

The Committee calls on the State party to:

- (a) Take the necessary steps to ensure the adequate dissemination of the Convention, the Optional Protocol and the Committee's general recommendations among all stakeholders, including Government ministries, parliamentarians, the judiciary and law enforcement officers;
- (b) Include the Convention, the views adopted on individual communications and inquiries under the Optional Protocol and the Committee's general recommendations into judicial training programs; and
- (c) Intensify its efforts to raise awareness among women on their rights under the Convention and the communication and inquiry procedures by its Optional Protocol.

The Committee encourages the State party to:

- (a) Further strengthen the Equality and Anti-Discrimination Ombud, by providing it with adequate human and technical resources and consider authorizing the Ombud and the Tribunal to hear cases of sexual harassment;
- (b) Strengthen its impact assessment of measures taken so as to ensure that such measures achieve their goals and targets; and
- (c) Raise awareness about the Equality and Anti-Discrimination Ombud, in particular, among women with a minority background.

The Committee encourages the Norwegian Government to initiate a speedy, open and consultative process for the reestablishment of its National Human Rights

Institution in full compliance with the Paris Principles. Take effective measures to eliminate discrimination against women of ethnic and minority communities and migrant women, irrespective of country of origin, both in society at large and within their communities;

Keep under review and carefully monitor the impact of its laws and policies on women of ethnic and minority communities and on migrant women, with a view to taking remedial measures that effectively respond to the needs of these women;

The Committee notes that the adherence of the State party to the nine major international human rights instruments would enhance the enjoyment by women of their human rights and fundamental freedoms in all aspects of life. The Committee therefore encourages the State party to consider ratifying the treaties to which it is not The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights; the International Covenant on Civil and Political Rights; the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination; the Convention on the Elimination of Discrimination against Women; the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment; the Convention of the Rights of the Child; the International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families; the International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance; and the Convention on the Rights of Persons with Disabilities.

The Current Situation

Artikkel 2 b) Lovgivning om anti-diskriminering

Norge har siden 1979 hatt en egen likestillingslov som har formål å fremme likestilling og særlig bedre kvinners stilling. Det er vedtatt en felles likestilling og diskrimineringslov som trer i kraft 1. januar 2018. Dette innebærer i praksis en svekkelse av kvinners diskrimineringsvern og er et tilbakeskritt for likestillingen.

Loven åpner for å unnta familieliv og personlige forhold fra lovens virkeområde. I tillegg svekkes diskrimineringsvernet ved at arbeidsgiveres aktivitetsplikt svekkes og den tilhørende plikten for arbeidsgivere til å redegjøre for likestillingsstatus og igangsatte og/eller planlagte tiltak er fjernet.

Tiltak:

- Likestillingsloven må opprettholdes som egen lov og forsterkes.
- Lovverket må møte sitt doble formål om å styrke det strukturelle arbeidet for likestilling, herunder bedre kvinners stilling så vel som å forby diskriminering. Dette innebærer at aktivitets- og redegjørelsesplikten for diskrimineringsgrunnlaget kjønn må videreføres.
- Ikke-diskrimineringslovverket må gjelde på alle samfunnsområder, inkludert familieliv og andre personlige forhold.

Begrenset kunnskap og bruk av Kvinnekonvensjonen

I de forrige kommentarene til Norge, ble norske myndigheter oppfordret til å øke sin innsats for å spre kunnskap om FNs Kvinnekonvensjonen blant kvinner. Kjennskap til rettigheter og mulighet til rettshjelp er nødvendig for å sikre kvinners likestilling. Det er liten kunnskap generelt om Kvinnekommissjonen og Kvinnekonvensjonen både i det offentlige og det i sivile samfunn. Informasjon om kvinners rettigheter er ikke systematisk organisert av myndighetene, og avhenger dermed i stor utstrekning av enkeltpersoners og organisasjoners innsats. Dette er et generelt problem, men situasjonen er særlig prekær blant nyankomne innvandrerkvinner.

Tiltak:

- Det er behov for en generell implementering av konklusjoner og anbefalinger. Dommere, anklagere og advokater må få skikkelig innsikt i konvensjonen og FNs anbefalinger slik at de blir benyttet under prosessene i rettsystemet.
- Norske myndigheter må øke sin innsats for å spre kunnskap om FNs Kvinnekonvensjon.
- Informasjonen må være tilpasset kvinnenes språkkunnskaper. Dette gjelder også samiske kvinner.

Artikkel 2 c) Nasjonal håndheving av likestillings og diskrimineringsvernet

Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO), skal påse at diskrimineringsvernene blir fulgt i Norge. Ombudet er en uavhengig statlig ordning, og gir uttalelser i klagesaker om diskriminering. Uttalelsene er ikke juridisk bindende og kan overprøves av Likestillings- og diskrimineringsnemnda.

Verken LDO eller Nemnda kan tilkjenne erstatning i diskrimineringsaker, og det gis ikke rettshjelp i diskrimineringsaker. Kvinner som mener seg utsatt for diskriminering må derfor reise søksmål for de alminnelige domstoler for å få erstatning.

Seksuell trakassering er forbudt etter likestillingsloven § 8, men håndhevingen av saker er unntatt fra behandling av LDO og LDN. Saker om seksuell trakassering må derfor bringes inn for det ordinære rettsapparatet. Saker om seksuell trakassering omfattes dermed ikke av et lavterskelapparat som kan håndheve lovens forbud. Til sammenlikning kan ofre for trakassering på andre grunnlag (etnisitet, seksuell orientering etc.) få sine saker behandlet i lavterskelapparatet.

Tatt i betraktning at erstatningsnivået er lavt i norsk rettspraksis, er det både økonomisk og ressursmessig krevende å fremme slike saker for domstolene. Det er svært sjelden domstolene behandler saker om diskriminering eller seksuell trakassering, og mange velger heller å slutte i jobben enn å forfølge saken rettslig. Det er en svakhet ved håndhevelsen av diskrimineringsvernet at manglende rettshjelp og økonomiske forutsetninger fører til manglende tilgang til domstolene.

Barne- og likestillingsdepartementet har høsten 2016 hatt på høring et forslag til omfattende endringer av håndhevingsapparatet. Et forslag til endring er ventet lagt fram til Stortinget våren 2017, samtidig med forslag til ny felles likestillings- og diskrimineringslov. I høringen foreslås det å frata ombudet ansvar for lovhåndheving. Ansvar for dette, og ressurser skal overføres og samles hos en "ny" diskrimineringsnemnd. Vi er bekymret for at dette vil svekke ombudets rolle og arbeid med å fremme likestilling og overvåke forvaltningens etterlevelse av Norges internasjonale forpliktelser etter kvinnekonvensjonen.

Tiltak:

- LDO og LDN gis utvidet kompetanse i diskrimineringsaker, og kompetanse til å ilegge oppreisning.
- LDO og LDN bør gis kompetanse til å komme med uttalelser i saker hvor det foreligger konflikt mellom likestillings- og diskrimineringsvernet og annen lovgivning.
- LDNs avgjørelser gjøres bindende også ovenfor andre offentlige myndigheter.
- LDO og LDN gis kompetanse til å håndheve saker om seksuell trakassering etter likestillingsloven.
- LDO bør tilføres tilstrekkelige ressurser til å gjennomføre sine lovpålagte oppgaver på en forsvarlig måte.

Artikkel 2 d) Myndighetenes tiltak for å fremme likestilling

Meld. St. 7 (2015-2016) Likestilling i praksis - Like muligheter for kvinner og menn gir i hovedsak en god analyse av status og utfordringer når det gjelder likestilling i Norge, men mangler tiltak. Det settes ikke av økonomiske midler til likestillingstiltak, og tiltak som omfatter menn er prioritert mens bevilgninger til kvinneorganisasjoner er redusert.

Dagens likestillingspolitiske utfordringer er knyttet til kjønn, og er av strukturell karakter: kjønnsdelt utdanningsvalg og arbeidsmarked, ulik vurdering av kvinne- og mannsdominerte yrker, kjønnsrelaterte lønnsforskjeller, deltid, belastende arbeidstidsordninger og et pensjons- og yrkesskadeforsikringssystem som i praksis forskjellsbehandler kvinner og menns ulike yrkesmønstre. Kvinneandelen i ledende stillinger og politiske fora er lav. Kvinner arbeider deltid, og kombinerer oftere enn menn arbeid og omsorgsoppgaver i hjemmet. Dette bidrar til at kvinner får lavere pensjon enn menn og at flere kvinner enn menn ender som minstepensjonister.

I sin åttende rapport til CEDAW komiteen fremhevet Norge gender mainstreaming som sin overordnede strategi for å oppnå likestilling mellom kjønnene. Evalueringen av strategien viser begrenset effekt på grunn av manglende oppfølging av ansvarsplassering, operasjonalisering av institusjonell struktur, ressurser, arbeidsmåter og tilnærminger innenfor ulike fagområder.⁹

Verken forrige eller sittende regjering har prioritert å gjennomføre anbefalingene fra Likestillingsutvalget. NOU 2011:18 anbefaler for eksempel et tiårig utviklingsprogram for likestilling og å styrke håndhevingen av aktivitets- og redegjørelsesplikten, som nå foreslås svekket.

Tiltak:

- Nasjonal handlingsplan med konkrete tiltak for å styrke likestillingen i Norge.
- Kommunale handlingsplaner for likestilling.
- Økt grad av kjønnsespesifikke tiltak for å styrke kvinners stilling, og sikre kjønnsmessig likestilling.
- Avvikle kontantstøtte.

Artikkel 2 e) Tiltak for å sikre at ingen personer, organisasjoner eller foretak diskriminerer kvinner

Kvinner med nedsatt funksjonsevne

Deltakelse i arbeidslivet er generelt lavere for personer med nedsatt funksjonsevne. Selv om kvinners deltakelse har økt i senere tid, er kvinnene overrepresentert når det kommer til deltidsarbeid.¹⁰

Norge har ikke god nok statistikk om funksjonshemmede kvinner. Det inntas sjelden et kjønnsperspektiv i forskning om funksjonshemmede. Det finnes ingen studier om diskriminering av funksjonshemmede jenter/kvinner sammenliknet med diskriminering av funksjonshemmede gutter/menn.

Kvinner med nedsatt funksjonsevne ser ut til å være mer utsatt for langvarige overgrep enn kvinner uten nedsatt funksjonsevne¹¹. Andelen som har en funksjonsnedsettelse blant brukerne av krisesentertilbudene i 2015 var 18 prosent (338 beboere).¹²

Ikke alle krisesentrene er universelt utformet. Det har likevel vært en økning i antallet krisesentre som er tilrettelagt.¹³ I 2015 utgjorde personer med kjent rusproblematikk den største gruppen som ikke får et tilbud ved krisesentrene.

Tiltak:

- Sikre kjønnsdelt statistikk og forskning på nedsatt funksjonsevne.
- Arbeidsmarkedstiltak spesielt rettet mot kvinner med nedsatt funksjonsevne.

⁹ NOU 2011:18

¹⁰ 60% kvinner mot 30 % menn: <http://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere?start=15>, og <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/halvparten-av-kvinnene-er-i-jobb> 2 Statistisk sentralbyrå, Funksjonshemmede, arbeidskraftundersøkelsen, 2015, 2. kvartal, se <http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/akutu/aar/2015-09-02?fane=tabell&sort=nummer&tabell=237036>

¹¹ Olsvik (2010): Overgrep mot kvinner med nedsatt funksjonsevne – en kunnskapsoversikt, Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

¹² Rapport om bruken av krisesentrene i 2015 (2016), Bufdir

¹³ Tjenestetilbudet til voldsutsatte personer med nedsatt funksjonsevne. En studie på oppdrag fra Bufdir, 2014, NOVA Rapport 6/14.

Minoritetskvinner og bolig

Et stort antall minoritetskvinner har problemer med å skaffe seg og familien bolig. Dette kan stamme fra enten tilsiktet eller utilsiktet diskriminering fra huseiers side. En rapport fra 2013 viser at minoritetskvinner oftere bor en lengere periode på krisesentrene sammenliknet med majoritetskvinner.¹⁴ En av grunnene til at minoritetskvinner tilbringer lengere tid på krisesentrene er at de har større vansker med å finne et nytt sted å bo på det private leiemarkedet grunnet diskriminering.¹⁵

- Starte en boligordning spesielt rettet mot kvinner med minoritetsbakgrunn som ikke har tilgang til det vanlige boligmarkedet.

Au Pair

Au pair-programmet er bygget på en ide om kulturutveksling, men det er ikke lenger dette som står i sentrum for au parene og vertsfamiliene. Au parene kommer i all hovedsak fra fattige land og ser på programmet som en mulighet til å tjene penger de kan sende tilbake til familien som ofte lever i fattigdom. Vertsfamiliene ser på programmet som mulighet til billig hjelp til barnepass og husarbeid. Mange au pairer utnyttes gjennom å tildeles andre og mer krevende oppgaver og å arbeide flere timer enn hva kontrakten åpner for.

Au parens oppholdstillatelse er avhengig av vertsfamilien. Dette setter au parea i en sårbar stilling, og gjør det vanskeligere å rapportere kontraktsbrudd, da det kan føre til tap av oppholdstillatelsen.¹⁶ Au pair-programmet innvilger visse rettigheter, men disse er utilstrekkelige, utilgjengelige og vanskelige for au parea å forstå.

I 2013 ble Au pair-senteret opprettet, hvor au pairer og vertsfamilier kan ta kontakt for hjelp og informasjon om rettigheter. I 2016 ble støtten til senteret trukket.

Tiltak:

- Norge må ratifisere ILO konvensjon 189 om verdige arbeidsforhold for arbeidstakere i private hjem.
- Avvikle au pair-ordningen og innføre et arbeidstakervern.

Artikkel 2 f) Tiltak for å fjerne diskriminerende lovverk og praksis

Kvinner på flukt

Det vises til FNs kvinnekommisjonens generelle anbefaling nr 32 (2014) på kjønnsrelaterte dimensjoner av flyktningstatus, asyl, statsborgerskap og statsløshet av kvinner.

Myndighetene må sørge for bedre mottak av kvinner og deres barn på flukt som sikrer trygghet, sikkerhet og nødvendige helse rettigheter og hjelp for kvinner på flukt, herunder adskilte toalett, bad og soveavdelinger for kvinner og menn ved både kortvarig og langvarig innkvartering.¹⁷

Tiltak:

- Sikre at kvinner har tilstrekkelig beskyttelse og støtte mot kjønnsbasert vold på mottakssentrene, og at de ansatte har nødvendig opplæring.
- Sertifisere mottakssentre i Norge så det bygningsmessige tilfredsstillende kvinners krav til sikkerhet.

¹⁴ Rapportering fra krisesentertilbudene 2013 av Barne- ungdom- og familiedirektoratet, side 7

¹⁵ Krise etter endt opphold på krisesenter, rapport fra 2014, punkt 8

¹⁶ Se «Au pair-ordningens rettslige konstruksjon – sårbarhet i et arbeids- og strafferettslig perspektiv», Helga Aune og Lene Løvdal, i Anne Hellum og Julia Kohler Olsen (red) Like rettigheter og ulike liv, Gyldendal 2014.

¹⁷ Amnesty International, Frihet fra frykt – Vold mot kvinner i asylmottak (Oslo: Amnesty International 2008)

Oppholdstillatelse på selvstendig grunnlag

Kvinner som får oppholdstillatelse i Norge gjennom familiejenforening med ektemannen, får oppholdstillatelse basert på mannens. Dersom samlivet brytes, mister kvinnen oppholdstillatelsen. Slik reglene er i dag kan kvinnen først søke om en permanent oppholdstillatelse etter tre år og da få en individuell rett til å bli værende i Norge.

Det finnes en særregel for familiejenforente som opplever vold i samlivet. Etter denne særregelen skal man ved vold i samlivet innvilges opphold på selvstendig grunnlag. Erfaringer viser imidlertid at voldsbegrepet for å få innvilget opphold på selvstendig grunnlag tolkes for strengt. Usikkerhet knyttet til praktiseringen av bestemmelsen gjør at flere kvinner velger å bli værende forholdet.

Tiltak:

- Det må gjøres en grundig gjennomgang av praktiseringen av regelen om opphold på selvstendig grunnlag, som sikrer at denne ikke tolkes for strengt.
- UDI bør informere kvinner som kommer på familiejenforening om muligheten til å søke om opphold på selvstendig grunnlag.
- Kvinner som kommer på familiejenforening må sikres tilstrekkelig informasjon om familievold, hvor man kan søke hjelp ved familievold og hvilke rettigheter de har.
- Treårsregelen for å søke om permanent oppholdstillatelse senkes til et år.

Kvinner i fengsel

Kvinner utgjør en minoritetsgruppe blant innsatte. Innsatte kvinners soningsforhold prioriteres gjennomgående lavere enn menns.¹⁸ Det er ønskelig at kvinner soner i egne fengsler eller avdelinger tilrettelagt for kvinner. Dette er en målsetting som ikke nås fullt ut i norske fengsler i dag. Ved blandede soningsforhold brukes mye ressurser på å hindre at kvinnene utsettes for uønskede hendelser. Dette spiser ressurser fra arbeid med å sikre gode soningsforhold utover det rent sikkerhetsmessige.

Gjennomgående tilbys kvinnelige innsatte dårlige utdannings-, aktivitets- og fritidstilbud. Den fysiske utformingen av lokalene i kvinnefengsler og -avdelinger er ofte dårligere, og det har blant annet vært saker for Sivilombudsmannen som omhandler tilfeller hvor kvinnelige innsatte er blitt innelåst på cellene uten tilgang til toalett store deler av døgnet.¹⁹ Mange steder er det ikke godt nok tilrettelagt for besøk av innsattes barn.²⁰

Tiltak:

- Det bør reguleres i lov eller forskrift at kvinner som hovedregel skal gjennomføre soning i egne fengsler eller avdelinger tilrettelagt for kvinner.
- Kvinnefengsel må få bedre fysiske driftsbetingelser; toalett og dusj på cellene, fysisk tilrettelegging for arbeids-, skole- og fritidsaktiviteter.
- Utdannings- og arbeidstilbudet må bedres, og det må i mye større grad tas sikte på tilbud som er egnet til å gi kvinnene bedre muligheter på arbeidsmarkedet ved endt soning.
- Helsetilbudet for innsatte kvinner må bedres, også når det gjelder psykisk helse og rusomsorg.
- Det må legges til rette for transkvinner under soning.

¹⁸ Likeverdige forhold for kvinner og menn under kriminalomsorgens ansvar – rapport fra Kriminalomsorgen januar 2015 side 4. https://www.sivilombudsmannen.no/getfile.php/Filer/Aktuelt/SIVOM_temareport_04.pdf

¹⁹ Sivilombudsmannens sak 2013/3200

²⁰ JURKs fengselsundersøkelse 2011.

Retts hjelp

Norge har en lov om fri retts hjelp som skal sikre gratis rettslig assistanse for utsatte grupper og for bestemte juridiske problemstillinger. Loven skiller mellom sakstyper der man i alle tilfeller får gratis retts hjelp, og sakstyper hvor gratis retts hjelp gis etter en økonomisk behovsprøving.

I sakene hvor det gis gratis retts hjelp etter behovstesting, er det et krav at mottakeren må ha svært lav inntekt. Grensen har ikke blitt tilpasset den ordinære lønnsveksten i samfunnet, slik at svært mange mennesker ikke vil få dekket sitt behov for retts hjelp, selv om de har en inntekt som ligger langt under det norske gjennomsnittet.

Inntektsgrensa for fri retts hjelp reguleres ikke etter hvilke utgifter en person har. Dette kan ha kjønnskjeve effekter. I Norge bor 20 prosent av alle barn hos en av sine foreldre, i de aller fleste tilfeller mor.²¹ Kostnadene ved å være eneforsørger kan være høye, uten at dette tas hensyn til i inntektsgrensene for å innvilges fri retts hjelp. Dette fører til at kvinner med eneforsørgeransvar lett vil kunne falle utenfor fri retts hjelps-ordningen uten å ha økonomisk mulighet til å betale advokattjenester.

Det er svært snevert definert hvilke sakstyper som dekkes av fri retts hjelps-ordningen. Det er et stort behov for å utvide med områder som er særlig viktige for kvinner. For eksempel innvilges det ikke fri retts hjelp i saker gjeldende diskriminering og seksuell trakassering etter likestillingsloven. Dette bør også ses i sammenheng med manglende mulighet for sanksjonering i lavterskelapparatet.

Tiltak:

- Inntektsgrensene for fri retts hjelp bør heves og indeksreguleres.
- Inntektsgrensene for fri retts hjelp bør utformes slik at de tar høyde for utgifter knyttet til forsørgeransvar.
- Fri retts hjelps-ordningen bør utvides slik at også sakstypene diskriminering og seksuell trakassering dekkes.

Article 3: Women's Human Rights and the Elimination of Men's Violence Against Women

CEDAW States

Women should have the same opportunities and freedom as men to exercise and enjoy human rights. States must do all in their power, including legislation as required, to ensure the development and advancement of women in a political, social, economic and cultural context.

CEDAW committee concluding observations on Norway's eight periodic report

The Current Situation

I følge CEDAW artikkel 1, 3 og 21-26 og CEDAW-komiteens generelle anbefaling nr. 19 er kjønnsbasert vold å regne som diskriminering og staten har ansvar for å forebygge og straffefølge vold mot kvinner, samt gi tilstrekkelig beskyttelse til voldsutsatte kvinner.

Vold mot kvinner er et angrep på kvinners rett til liv, frihet og personlig sikkerhet. Alle voldsformene kvinner og jenter møter, bunnar i forestillinger om kjønn, makt, seksualitet og vold som vi alle lærer opp i jf. Handlingsplanen fra Beijing fra 1995. Frihet fra vold er en grunnleggende menneskerettighet.

I Norge koster vold i nære relasjoner mellom 4,5 til 6 milliarder kroner i året. Den største kostnaden er knyttet til tap av arbeidskraft grunnet de helsemessige konsekvensene av å leve i volden. Forskning viser at det å ha en voldelig partner har stor innflytelse på jobbprestasjonen.²²

²¹ <http://www.ssb.no/a/barnogunge/2014/familie/>

²² Kjersti Alsaker, m.fl. Vold i parforhold kan gjøre lønnsarbeid vanskelig. Tidsskrift for kjønnsforskning, nr. 3-4, 2014. Kvinner som bodde på krisesenter i 2015 var i betydelig grad mindre yrkesaktive enn resten av befolkningen, 33 versus 65,1 prosent, https://www.bufdir.no/global/Rapportering_fra_krisesentertilbudene_2015.pdf

Den nyeste omfangsundersøkelsen om vold og voldtekt i Norge viser at en av ti norske kvinner har opplevd voldtekt i løpet av livet, halvparten av disse var under 18 år da voldtekten skjedde.²³ Kun 11 prosent anmeldte saken. Av de som rapporterte alvorlig vold generelt, var det totalt bare én av fire som anmeldte volden til politiet. Svært mange kvinner unnlater å melde fra om voldtekter av frykt for å ikke bli trodd.

Nesten åtte av ti voldtekter som blir anmeldt til politiet blir henlagt. Tallet har ligget så å si helt stabilt siden 2008. Av voldtektssakene som når rettssalen ender hver ca. fjerde med frifinnelse.²⁴

Tiltak:

- Tilstrekkelige midler øremerkes til en nasjonal strategi, samt nasjonal opplysningskampanje for å forebygge og bekjempe vold mot kvinner.
- Norsk lov må definere voldtekt slik internasjonale konvensjoner krever: Sex uten samtykke er voldtekt.
- Overgrepsmottakene må lovfestes med nasjonale retningslinjer for finansieringen.
- Økte ressurser til forskning på bakenforliggende årsaker til kjønnsbasert vold og overgrep.

Beskyttelse av voldsutsatte kvinner

Ca. 850 kvinner og deres barn i Norge er på flukt som følge av vold i nære relasjoner.²⁵ Kvinnene og barna deres lever i skjul på koder og hemmelig adresser i Norge. Kvinnene fratas ikke bare menneskeverdet, men også muligheten til å leve et liv i frihet og med normal sosial omgang.

Majoriteten av norske borgere kan velge hvor de vil jobbe og hvor de vil bosette seg, slik at de kan leve et godt og trygt liv. For kvinnene som er på flukt fra en tidligere samlivspartner eller noen i nærmeste familie, er dette ikke en realitet. Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) fastsetter at enhver som lovlig befinner seg i en stats territorium, skal ha rett til bevegelsesfrihet innenfor dette territorium.

Besøksforbud

Besøksforbudet ilegges av påtalemyndighetene når det er grunn til å tro at en person vil begå en straffbar handling, forfølge en annen person eller krenke en annens fred.

Besøksforbudet har ved flere tilfeller vist seg å være en lite effektiv beskyttelse for kvinner som blir utsatt for trusler og vold. Ordningen har aldri vært evaluert eller utredet. Brudd på besøksforbud blir ikke fulgt opp godt nok av politiet. I 2011 ble det anmeldt 1544 brudd på besøksforbudet. Norsk politi bryter torturbestemmelsen i menneskerettighetskonvensjonen når de ikke tar anmeldelser fra voldsutsatte kvinner på alvor. I 2013 ble den norske stat dømt for nettopp dette.²⁶

- Ordningen med besøksforbudet må evalueres.
- Voldsutsatte kvinners må ha større rettsikkerhet ved besøksforbud.

²³ Thoresen, S., & Hjemdal, O. K. (Red.) (2014). Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. En undersøkelse viser at hele 49 prosent av kvinnene med samisk bakgrunn har vært utsatt for vold, mot 35 prosent blant etnisk norske. Astrid Eriksen: «Emotional, physical and sexual violence among Sami and non-Sami populations in Norway: The SAMINOR 2 questionnaire study».

²⁴ Tv2 2016: <http://www.tv2.no/a/8546387/>

²⁵ VG 2015: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/stadig-flere-har-samfunnets-sterkeste-beskyttelse/a/23494213/> og <http://www.taushettarliv.no/index.html>

²⁶ HR-2013-881-A

Omvendt voldsalarm

Omvendt voldsalarm ble innført som et nytt verktøy for å beskytte voldsutsatte kvinner fra 1. februar 2013. Det er domstolene som idømmer bruk av omvendt voldsalarm, og avgjør at voldsutøver ikke har adgang til et bestemt geografisk område rundt den voldsutsatte.²⁷ En av tankene bak denne ordningen var å flytte byrden i en trusselsituasjon fra den voldsutsatte til den domfelte. Denne ordningen er skuffende lite brukt. Pr. 01.01.17 var det tatt ut 14 tiltaler om voldsalarm. Ni er dømt til å gå med omvendt voldsalarm og fire gikk med omvendt voldsalarm.²⁸

- Politiet og rettsvesen må sikres økt kompetanse, kunnskap og høy prioritet for å forhindre straffefrihet når det gjelder saker vedrørende vold mot kvinner. Flere overgripere bør idømmes omvendt voldsalarm.

Krisesentre

Lov om kommunale krisesentertilbud trådte i kraft 1. januar 2010.²⁹ En av intensjonene med loven var et helhetlig og likeverdig krisesentertilbud slik at brukerne får sine rettigheter ivare tatt både i henhold til krisesenterloven og andre lover. Krisesenterloven, som er gitt en kjønnsnøytral utforming, gir rett til et likeverdig tilbud til kvinner, menn og deres medfølgende barn.

Evaluering av kommunenes implementering av krisesenterloven viser at det er flere positive utviklingstrekk ved krisesentertilbudet, men stor variasjon i hvordan landets kommuner følger opp tilbudet til voldsutsatte. Endel kommuner følger, bl.a. av økonomiske grunner, ikke lovens krav om separate tilbud til kvinner og menn.³⁰ De fleste kommuner ikke følger lovens krav om tilbud til voldsutsatte med rus- og/eller psykiske problemer, og personer med funksjonsnedsettelse.³¹

Krisesentrene behøver midler til å etterfølge krisesenterlovens krav om et helhetlig og likeverdig krisesentertilbud for alle voldsutsatte kvinner inklusivt særskilt sårbare som for eksempel voldsutsatte kvinner i aktiv rus. Det er behov for nærhet til krisesentertilbudet, slik at voldsutsatte skal kunne søke hjelp i sitt nærmiljø.

Krisesentertilbudet har vært lovpålagt i Norge siden Krisesenterloven kom i 2010, likevel er ikke loven implementert i alle kommuner.

- Krisesentrene er viktige hjelpetilbud og rådgivningsinstanser for volds – og overgrepsutsatte. Krisesentrene må sikres tilstrekkelige og forutsigbare ressurser.
- Kvinners rett til separate tilbud må sikres.

²⁷ https://www.politi.no/politidirektoratet/aktuelt/nyhetsarkiv/2013_02/Nyhet_12186.xml

²⁸ http://www.aftenposten.no/meninger/leder/Aftenposten-mener-Overgriperen-skal-straffes_-ikke-offeret-613641b.html

²⁹ <https://www.regjeringen.no/contentassets/c8b1272fa180484e87d541e44fd3c9d7/nn-no/pdfs/otp200820090096000dddpdfs.pdf>

³⁰ Anne Hellum "Mellom kjønnsespesifikk og kjønnsnøytral rettighetsfesting: Krisesenterloven» i Ingunn Ikdahl og Vibeke Blaker Strand (red) Rettigheter i Velferdsstaten, Gyldendal 2016

³¹ <http://www.krisesenter.com/wp-content/uploads/2016/08/Krisesentertilbudet-R19-14.pdf>

Partnerdrap

Hvert fjerde drap i Norge er et partnerdrap. Gjerningspersonene er hovedsakelig menn og i 90% av sakene er offeret en kvinne.³² Det viser seg at flere ofrene hadde vært i kontakt med helsevesen før de ble drept. I syv av ti partnerdrap var det registrert partnervold før drapet. I fem av ti partnerdrap var det registrert mer enn fem voldsepisoder før drapet. Drap på kvinner skjer ikke ut av det blå. Voldsutsatte kvinner blir ikke gitt tilstrekkelig beskyttelse.

Tiltak:

- Systematisk kommunikasjon av voldsrisiko mellom aktuelle etater må bli et relevant forebyggingstiltak. Når privatpersoner kontakter disse etatene om partnervold, må henvendelsen tas alvorlig og registreres.
- Privatpersoners plikt til å kontakte nødetatene i slike situasjoner bør avklares. Det samme gjelder politi, helsevesen og hjelpeapparatets avvergeplikt.³³

Politiets arbeid

Voldskoordinator

I styringsdokumentene fra den forrige regjering ble det bestemt at hvert politidistrikt skulle ha en fulltidsansatt familievoldskoordinator, samt at de største distriktene skulle ha spesialiserte familievoldsgrupper.^{34/35} En undersøkelse fra 2014 viser at 26 av 27 politidistrikter har en fulltidsansatt familievoldskoordinator. Det er imidlertid et problem at mange av familievoldskoordinatorene ble gitt oppgaver som falt utenfor saksfeltet familievold.³⁶

SARA

Et annet tiltak fra handlingsplanen mot vold i nære relasjoner er at SARA (Spousal assault Risk Assessment) skulle implementeres i alle politidistrikt i løpet av 2013. Dette er et verktøy som kan hjelpe til med å fastslå fremtidig risiko for familievold. Undersøkelsen om fra 2014 viste at bare ett av 27 politidistrikter hadde implementert SARA-verktøyet. En annen undersøkelse fra mars 2015 viste at det fortsatt bare var halvparten av distriktene som hadde implementert verktøyet.³⁷

Tiltak:

- Politidistriktenes plikt til å ha en fulltidsansatt familievoldskoordinator bør lovfestes.
- Lovfestingen bør følges opp med øremerkede midler og rapporteringsprosedyrer.
- Det må utvikles klare retningslinjer for hvordan familievoldskoordinatorene skal arbeide.
- SARA-verktøyet må implementeres i alle politidistrikter.
- Et rapporteringsverktøy må etableres og Politidirektoratet må gis ansvar for å analysere tilstanden.

³² VG 2016: <http://www.vg.no/spesial/2016/partnerdrapene/>

³³ Vatnar, S. K. B. (2015). Partnerdrap i Norge 1990-2012 En mixed methods studie av risikofaktorer for partnerdrap. Oslo: OUS, Kompetansesenter for sikkerhets-, fengsels- og rettspsykiatri for Helseregion Sør-Øst. URL: http://sifer.no/files/Partnerdrap_web.pdf

³⁴ Justis- og politidepartementet, Vendepunkt: handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2008-2011 (Oslo: Justis- og politidepartementet, 2007) (Ministry of Justice and the Police, Turning point: action plan against violence in close relationships 2008-2011 (Oslo: Ministry of Justice and the Police, 2007)

³⁵ Johansen, Marte, "Politiets familievoldskoordinator: Fungerer ordningen?" JURKS rapport nr.55 2011. ("The police domestic violence coordinator: Is the scheme working?" JURKS report no. 55 2011)

³⁶ Tine Saxegaard, Sara marie Endreson "Rapport om politiets familievoldskoordinatorordning" JURKS rapport nr.71.2014

³⁷ Published in the newspaper Dagbladet the 13th of April, kl. 14:35 by Rønnaug Jarlsbo, Ingrid Sandved Nordli, http://m.db.no/2015/04/13/nyheter/innenriks/partnerdrap/barna_som_ble_igjen/38625859/

Kvinner med særlige utfordringer

Enhver voldsutsatt skal bli møtt og forstått på individuelt grunnlag. Økt kunnskap i helse- og omsorgstjenesten og øvrig hjelpeapparat og i politiet om hvilke situasjoner og samfunnsmessige posisjoner som kan øke sårbarheten, samt konsekvensene for den voldsutsatte, vil kunne bidra til økt avdekking og bedre bistand til utsatte for vold mot kvinner og vold i nære relasjoner. Noen situasjoner og posisjoner kan øke sårbarheten og dermed risikoen for voldsutsatthet. Dette gjelder blant annet gravide, kvinner med funksjonsnedsettelse, kvinner med minoritetsbakgrunn som ikke er integrert i det norske samfunn, eldre kvinner, kvinner med rus- og/eller psykiatriproblematikk, kvinner i prostitusjon og lesbiske, bifile eller transpersoner. I denne sammenheng vil vi understreke betydningen av større prioritet, tiltak og likeverdige tjenestetilbud for grupper som møter særskilte utfordringer.

Tiltak:

- Kvinner som ankommer Norge som innvandrere må særlig sikres informasjon om sine rettigheter.
- Informasjon om rettigheter og aktuelle hjelpetilbud bør være tilgjengelig, forståelig, pålitelig, aktuell og adekvat.
- Arbeide for at voldsutsatte kvinner og barn som møter språkbarrierer får profesjonelle tolketjenester umiddelbart.

Article 4: Temporary Measures for Achieving Gender Equality

CEDAW States

In order to accelerate the progress of gender equality states may make use of temporary laws such as affirmative actions and quotas. These temporary laws should be repealed once gender equality has been achieved.

CEDAW committee concluding observations on Norway's eight periodic report

The Committee encourages the State party to:

- Consider further adoption and implementation of measures, either as temporary special measures or as permanent measures aimed at achieving substantive equality of women and men in all areas;
- Consider expanding the rules concerning gender balance on boards of public limited companies to other types of enterprises and other areas of the private sector; and (c) Enhance programmes of capacity building for women of minority background to encourage their participation in public and political life.

Take proactive measures, including through the development of targeted programmes and strategies, to increase women of ethnic and minority communities' and migrant women's awareness of and access to education, health and social services, legal aid, training and employment;

The Current Situation

Lovkravet om kvotering av kvinner i ASA- styrene (public limited companies) har blitt opprettholdt, noe som har vært helt avgjørende for å opprettholde minimum 40% kvinnerepresentasjon i styrene som loven dekker.

Et nylig publisert Topplederbarometer (februar 2017), basert på data fra de 200 største norske selskapene, (CORE Norwegian gender Balance Scoreboard 200) viser en kvinneandel blant topplederne på 10%. Dette viser at det fremdeles er viktig å opprettholde og styrke kravene i likestillingsloven om at alle arbeidsgivere må gjennomføre aktive tiltak for å fremme likestilling i virksomheten, og å rapportere om dette. Regjeringen har som en del av høringen om en ny felles likestillings- og diskrimineringslov foreslått å fjerne aktivitetsskravet for alle bedrifter med under 50 ansatte, og fjerne rapporteringskravet for alle private arbeidsgivere. Dermed vil de fjerne det viktigste verktøyet vi har for å fremme blant annet økt kvinneandel blant lederne i næringslivet. NOU 2012: 18 Politikk for likestilling viste en fortsatt underrepresentasjon av kvinner i Storting, fylkesting og kommunestyre. Det er fortsatt behov for aktiv kvotering av kvinner på listene til valg. Et viktig tiltak som tidligere er gjennomført, er at velgere ikke lenger kan styrke personer fra lister ved kommunevalg, noe som da det var en slik adgang, særlig rammet kvinner. Å opprettholde dagens lovverk om at velgerne kun kan påvirke personvalg gjennom positiv støtte (ekstra personstemme) er derfor et viktig tiltak for mer likestilt representasjon i kommunestyre.

Tiltak:

- Aktivitetskravet for alle bedrifter med under 50 ansatte, og rapporteringskravet for alle private arbeidsgivere må beholdes.

Article 5: Sex Role Stereotyping

CEDAW States

States shall take measures to combat prejudices, stereotyped gender roles and all practices based on women's subordination or inferiority to men. States shall ensure that women and men have equal responsibility for caring for and raising children.

The Current Situation

Regjeringen viser i sin rapport til NOU 2012: 15 «Politikk for likestilling» uten å ha fulgt anbefalinger fra denne. Dagens situasjon i Norge er at likestilling mellom kjønn i liten grad er tema i barnehagens planer, og at det er lite formalisert arbeid med likestilling.³⁸ Det er heller ikke et tema som det arbeides praktisk eller konkret med i særlig utstrekning. Det er videre betydelige forskjeller mellom gutter og jenter i synet på likestilling. Rapporten viser blant annet at 49 % gutter er enig i at menn er bedre ledere enn kvinner, 34 % gutter er enig i at det er bedre at menn tar beslutninger enn kvinner og 44 % gutter er enig i at når en mann og en kvinne er gift, anser de mannen for å være hjemmets overhode.³⁹

Trange kjønnsroller rammer også transkvinner på flere måter. Både ved at transkvinner som barn (som blir forstått som gutter) blir utsatt for mobbing og forsøk på å «presse dem tilbake» i gutterollen og trans kvinner ofte blir utsatt for trakassering, diskriminering og vold fordi de ikke kan/vil leve opp til tradisjonelle idealer for kvinner.

Tiltak:

- Iverksette Skjeieutvalgets forslag om å etablere en landsdekkende pedagogisk satsing på likestilling, jf NOU 2012: 15 «Politikk for likestilling».
- Myndighetenes ansvar for å avskaffe skadelig kjønnsstereotypier etter Kvinnekonvensjonens artikkel 5a bør innarbeides i likestillingsloven.

Skjønnhetstyranniet og overseksualisering av jenter og kvinner i media

Regjeringen har ikke fulgt opp med tiltak knyttet til punkt 22 i CEDAW-komiteens merknad til Norge. CEDAW peker på at de potensielle skadevirkningene som en overseksualisert fremstilling av kvinner og jenter i media har på økt grad av kjønnsbasert vold mot kvinner, og at myndigheten må utredes og bekjempes nasjonalt.

Negative kjønnsstereotypier er den bakenforliggende årsaken til vold mot kvinner og jenter, jfr. Istanbulkonvensjonen om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner.

25 % av jentene i alderen 15-16 år sliter med depressive plager og 1 av 3 oppgir å være lite fornøyd med eget utseende.⁴⁰ 85 % av unge jenter opplever kroppspress og 67 % av disse oppgir at reklamen er den største årsaken.

Tiltak:

- Regjeringen må utarbeide nasjonal strategi og handlingsplan for å bekjempe negative kjønnsstereotypier.
- Påbud om merking av retusjert reklame og innskjerpe regelverket knyttet til reklame mot barn og unge.
- Bringe tema sterkere inn i skolen.

³⁸ NIFU - rapport 30/14

³⁹ NOVA -rapport 25/11

⁴⁰ http://www.forebygging.no/Global/NOVA-rapport%207-15_Ungdata2014.pdf

Hatefulle ytringer og seksualisert vold

Utbredte og foredede forestillinger om kjønn, makt, seksualitet og vold gir næring til hat og seksualiserte trusler mot kvinner og jenter i det offentlige rommet. Formålet med truslene er å skremme kvinner og jenter til taushet. Truslene underordner og marginaliserer kvinner. Kvinnelige journalister, politikere og andre samfunnsdebattanter er særlig utsatt for dette.

Regjeringen la frem en strategi mot hatefulle ytringer i november 2016.⁴¹ Der fremgår det at straffeloven skal gjennomgås med tanke på hvordan blant annet kjønn skal kunne inngå i straffelovens beskyttelse mot ulike former for hatkriminalitet. Det er behov for å inkludere kjønn som grunnlag i straffelovens § 185 om hatefulle ytringer.

Tiltak:

- Myndighetene må følge opp sine løfter i den nye strategien mot hatefulle ytringer. Dette arbeidet må ha et klart kjønnsperspektiv.
- Kjønn må inkluderes som grunnlag i strl. § 185.

Article 6: The Trade in Women and the Exploitation of Women in Prostitution

CEDAW States

States must take action, including legislation, to combat all forms of trade in women and prostitution.

The Current Situation

Samfunn i krise og konflikt er ofte preget av lovløshet og et generelt høyere voldsnivå som rammer både kvinner og menn. Kvinner og barn er særlig utsatte for overgrep i slike situasjoner. Store flyktningestrømmer, internt og over landegrensene, skaper nye arenaer for seksuell vold, prostitusjon og handel med kvinner og pikebarn.⁴²

I Norge er sexkjøpsloven et viktig virkemiddel i regjeringens arbeid mot menneskehandel. Den trådte i kraft i 2009 og kriminaliserer den som kjøper sex, men ikke den som selger sex. Regjeringens evalueringsrapport fem år etter loven, viser at loven er et viktig instrument for å motarbeide og bekjempe prostitusjon og menneskehandel med formål om seksuell utnytting.⁴³

I 2015 styrket regjeringen politiets arbeid på dette område, og med økte bevilgningene har politiet nå startet arbeidet med å samordne arbeidet i hele landet og å etablere spesialenheter i kampen mot menneskehandel med spisskompetanse.⁴⁴ Det mangler likevel en omfattende innsats for hjelpe kvinner ut av prostitusjon.⁴⁵ Politiet har etablert en praksis der kvinner uten oppholdstillatelse eller gyldige identitetspapirer sendes ut av landet uten at prosedyrene for å identifisere ofre for menneskehandel følges. Dette er bekymringsverdig.

Kvinner som er utsatt for menneskehandel må få bedre beskyttelse, og bedre tilgang både til sosialhjelp, helsehjelp og juridisk bistand. Kvinner som identifisert som ofre for menneskehandel må ikke sendes ut av landet uten at det foreligger en garanti for deres sikkerhet.

Handlingsplan mot menneskehandel kom høsten 2016. En av de største utfordringene er at ofrene ikke får oppholdstillatelse uten at det foreligger en dom i saken. Mange av sakene kommer aldri opp i rettsystemet. Dermed opplever kvinnene det som utrygt å fortelle om bakmennene og anmelde dem, fordi de uansett i stor grad risikerer å bli sendt ut av Norge.

⁴¹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/regjeringens-strategi-mot-hatefulle-ytringer-2016---2020/id2520975/>

⁴² Hentet fra regjeringens nye handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken 2016 – 2020

⁴³ (Vista Analyse, 2014) https://vista-analyse.no/site/assets/files/5960/sex_law.pdf

⁴⁴ (møte i Oslo 8. september 2016)

⁴⁵ Se GRETA kommisjonens Norgesrapport, 2013, som anbefaler at Norge styrker sine exit-program i henhold til behovet.

Et viktig formål med sexkjøpslovgivningen er å gi et sterkt signal om samfunnet ikke aksepterer kjøp av kvinners kropp. Per i dag tillates likevel andre deler av sexindustrien, som f.eks. strippeklubber, pornografi og nettsider. Dette er arenaer som rekrutterer til prostitusjon både nasjonalt og internasjonalt.

Tiltak:

- Det er nødvendig med mer kunnskap om hva som skal til for å forebygge og stoppe menneskehandel og prostitusjon.
- Reglene rundt kjøp av seksuelle tjenester ved tjenestereise i utlandet må skjerpes.
- Styrke Exit-program for dem som vil ut av prostitusjon.
- Politiet må ikke sende ut kvinner uten å vurdere om de er ofre for menneskehandel.
- Gjennomgå reglene for oppholdstillatelse for ofre for menneskehandel.
- ROSA, som tilbyr hjelp til ofre for menneskehandel utnyttet i prostitusjon, må styrkes og bli et permanent tiltak.
- Regjeringen må samarbeide med utenriksdepartementet i Sverige, Island om informasjonskampanjer om loven internasjonalt, utover relevante FN-samlinger som CSW.

Article 8: International Work and Representation

CEDAW States

Women must be afforded the opportunity to represent their government on the same terms as men at international level and to participate in the work of international organisations.

CEDAW committee concluding observations on Norway's eight periodic report

The Committee encourages the State party to

- (a) Require full accountability on UN Security Council Resolution 1325 in countries where Norway is supporting its implementation to ensure full participation of women in peace negotiations, security and reconstruction processes;
- (b) Increase support to local women's organizations and networks that are active in peace initiatives and post-conflict reconstruction processes; and
- (c) Strengthen the activities under the Action Plan including constructing effective tools for measuring its outcomes.

The Current Situation

Implementering av FNs sikkerhetsråds resolusjon 1325

Den norske regjeringen har gitt høy prioritet til implementeringen av FNs Sikkerhetsrådsresolusjon 1325. Norges tredje, og nåværende, nasjonale handlingsplan for implementeringen av SR1325 ble lansert i februar 2015. (Det er fire departementer som har ansvaret for å implementere handlingsplanen; Utenriksdepartementet, Forsvarsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, og Barne- og likestillingsdepartementet). Norsk sivilsamfunn ble gitt muligheten til å gi både skriftlige og muntlige innspill til innholdet i handlingsplanen.

I januar 2016 publiserte UD en veileder for arbeidet med kvinner, fred og sikkerhet, som inkluderte indikatorer for å måle UD sin implementering av Handlingsplanen. Regjeringen har ennå ikke publisert en rapport om implementeringen av handlingsplanen, og siden Forsvarsdepartementet ikke har utarbeidet sine egne indikatorer, vil det bli vanskelig å vurdere den faktiske implementeringen.

Det følger ikke med noe budsjett med Handlingsplanen på 1325. Dette har vært et gjennomgående krav fra det sivile samfunn, siden det nå er umulig å måle hvor mye midler som er brukt på kvinner, fred og sikkerhet. Under Sikkerhetsrådets høynivå gjennomgang av kvinner, fred og sikkerhet i oktober 2015, sa den norske statssekretæren at Norge bruker 10 prosent av midlene sine til fred og forsoning på å støtte likestilling og kvinners deltakelse. Det er imidlertid ingen åpenhet om hvordan disse midlene blir brukt, eller hvor mye av dette som blir gjort tilgjengelig for det sivile samfunn.

I februar 2015 etablerte regjeringen et eget fond på 30 millioner NOK årlig, administrert av Norad, for å støtte sivilsamfunns arbeid med 1325. Men for øyeblikket er det ikke klart hvor lenge organisasjoner kan få støtte fra dette fondet, eller hvor mye av disse midlene som er åpent tilgjengelige gjennom søknader.

Regjeringen hatt i den senere tid hatt et økt fokus på å bekjempe voldelig ekstremisme og terrorisme, og de har også etablert et eget bistandsprogram for å støtte dette.

Tiltak:

- Norge må øke sin åpenhet og etterrettelighet for gjennomføring av handlingsplanen. Alle implementerende departementer bør utvikle indikatorer, referanseverdier, mål og budsjetter for å måle implementeringen. Den norske regjeringen bør rapportere til Stortinget på en årlig basis om gjennomføringen av resolusjonen. Rapporten må også inneholde informasjon om norsk deltakelse i militære internasjonale operasjoner.
- Øk mengden av forutsigbar, tilgjengelig og fleksibel finansiering for kvinneorganisasjoner som arbeider med fred og sikkerhet på alle nivåer, blant annet gjennom egne finansieringsinstrumenter. Norge bør øremerke minimum 15 prosent av all finansiering knyttet til fred og sikkerhet til implementeringen av SR1325 og realiseringen av kvinners rettigheter, som anbefalt av tidligere generalsekretær i FN Ban Ki-moon.
- Kvinners rettigheter må ikke brukes som et verktøy for å motvirke ekstremisme. Militære intervensjoner og tiltak mot terrorisme må skilles fra tiltak for kvinners menneskerettigheter. All støtte til kvinneorganisasjoners arbeid mot voldelig ekstremisme må være fullt løst fra det militære, og må legge vekt på å respektere autonomien til lokale kvinnelige fredsbyggere og kvinneorganisasjoner.
- Norge bør sikre kjønns sensitiv måling og evaluering av alle tiltak mot terrorisme og å bekjempe voldelig ekstremisme. Disse evalueringene bør spesielt fokusere på hvordan antiterrorarbeidet påvirker kvinner og jenter, blant annet gjennom bruk av kjønnssegregerte data og indikatorer.

Article 10: Kjønnstereotyper og konsekvenser for studier og arbeidsliv

Norge kan skilte med den høyeste kvinne deltakelsen i arbeidslivet i den industrialiserte verden. Likevel er det slik at arbeidsmarkedet i Norge er et av de mest kjønnssegregerte, og at det i den grad det skjer noe, er det jenter som velger utradisjonelt. Dette fordi det lønner seg for jenter å velge mannsdominerte yrker, mens det samme ikke er tilfelle for gutter som velger kvinne dominerende yrker.⁴⁶

Kjønnstereotypene gjelder også studie- og yrkesvalg og får vidtrekkende konsekvenser for velferd og karrieremuligheter.

Forskning viser at ungdom foretar utdannings- og yrkesvalg, som bidrar til å sementere kjønnstereotyper i samfunnet.⁴⁷ Selv om flere gutter enn jenter faller fra videregående opplæring uten å fullføre, er det jentene som sliter mest med å få jobb. Kjønnsegregeringen finner man igjen i fag- og fagområder; mens kvinner blir lærere og sykepleiere blir menn ingeniører, offentlig sektor er dominert av kvinner og privat sektor av menn, det er færre kvinner i ledende stillinger både i akademien og i privat næringsliv, flere kvinner enn menn er deltidsarbeidende, noe som påvirker lønnsnivå og pensjonsopptjening.

FN's kvinnekomite påpekte i sin rapport fra 2012 betydningen av å øke bevisstheten om utdanningssystemets rolle for å motarbeide kjønns spesifikk utdannings- og yrkesvalg og dermed potensielle ulike framtidssikter for menn og kvinner, slik også Skjeie-utvalget gjorde:

«På noen områder vil det ha særlig stor samfunnsmessig betydning at både jenter- og gutter utdanner seg til visse yrker. At det kan være nyttig for barn å ha både menn og kvinner rundt seg i barnehage- og skolehverdagen er allment anerkjent; at helsesektoren vil trenge større mangfold i pleie- og omsorgsyrkene likedan. At sterke kunnskapsmiljøer trenger mangfold av arbeidsmiljøgrunner, påpekes blant annet av ledere i akademien. At politi og rettsvesen må tilstrebe representativitet, er også allment anerkjent.» (NOU 2012:15, s. 139)

⁴⁶ Reisel, Lisa: Kjønnsegregering i utdanning og arbeidsliv. Status og årsaker. ISF-rapport 2013: 4.

⁴⁷ NOU 2012:15 Politikk for likestilling

Tiltak:

- Det er behov for å innføre strukturelle tiltak for å begrense de kjønnsstereotypiske utdannings- og yrkesvalg, og for øke verdsetting av arbeidet som utføres i de kvinnedominerte yrkene.
- Likestillingspolitiske holdninger må få en betydeligere plass i skolens allmenndanning.
- Rådgivertjenesten i skolen må pålegges å ha et økt fokus på elevens valg av studier og yrker med hensyn til å motvirke kjønnsstereotyper.
- Kvinneyrkene i offentlig sektor må verdsettes høyere både med hensyn til økte lønninger og sikring av heltidsstillinger.

Article 11: Employment and the Labour Market

CEDAW States

States must ensure that women are not discriminated in the labour market. Businesses and organisations that are employers must use the same basis for evaluating women and men.

Women and men shall have the same right to choose their own job and to be promoted.

Women shall have the same wage as men when carrying out the same type of work.

Women shall have the same rights to social benefits as men in the event of unemployment, illness or injury at work. They shall also enjoy the same pension rights as men.

Women shall have the same right as men to work in a good working environment and under safe employment conditions.

Pregnant women shall be given extra protection, for example to take time off if the job is physically demanding, to take sick leave or change job.

It shall be prohibited to dismiss women because they marry, become pregnant or take parental leave.

Women shall be able to take time off work with economic support from the State when giving birth. They shall not lose their job, suffer any sanctions at work or lose benefits because they have a child.

States shall guarantee childcare, for example preschool, so that parents can combine family obligations with paid work.

CEDAW committee concluding observations on Norway's eight periodic report

The Committee urges the State party to:

- (a) Implement legislation guaranteeing equal pay for work of equal value, to narrow and close the wage gap between women and men in accordance with ILO Convention No. 100 (1951) on Equal Remuneration, and for that matter hasten the process of adopting the proposed legislation that will, among other measures, provide for transparency in wages and mandate information provision from employers whenever discrimination is suspected;
- (b) Take effective measures to prevent discrimination against women on account of pregnancy and childbirth, and ensure that all women as well as men in public and private sectors are guaranteed with paid parental leave;
- (c) Implement policies targeted at women, including the adoption of temporary special measures to curb women's unemployment and involuntary part-time employment, to create more opportunities for women to extend their working hours including by mandating reduction of the scope of part-time posts especially in the governmental and public service, to gain priority access to full-time employment and guarantee all women employees with the right to choose full time work and to strengthen its measures to promote women's entry into growth sectors of the economy;
- (d) Adopt more vigorous measures to accelerate the eradication of pay discrimination against women, including job evaluations across market sectors, the collection of data, the organization of a nationwide equal pay campaign and the provision of increased assistance to social partners in collective wage bargaining, in particular in determining wage structures in sectors dominated by women;

(e) Re-evaluate the new pension reform both under the state pension system and the employer-related pension system, with a view to identifying its potential disparate impact on women and men and rectify any disparities to ensure an equal impact on women and men;

(f) Improve the access and participation of women with minority background in the labour market by providing adequate information and training and by facilitating the accreditation and approval of prior education and work experience, as well as by conducting research on the impact of institutional regulations that limit women, in particular migrant women of ethnic and minority communities, on the basis of their ways of dress, such as wearing of headscarf, with a view to ensure their full enjoyment of rights enshrined under the Convention; and (g) Ensure that the implementation of a gender equality policy, including pay equity guarantees and the use of special temporary measures, when necessary, constitutes a legal requirement for granting public procurement contracts.

11.1 a) Rett til å arbeide

Heltid, deltid og midlertidig ansettelse

Siden forrige rapport har Norge skiftet regjering (2013), og arbeidet med og tiltak for å fremme likestilling er på vesentlige områder reversert og/eller stoppet opp. Innholdet i forrige skyggerapport har derfor gyldighet også i 2016.

Kvinnens yrkesdeltakelse er fremdeles lavere enn menns, samtidig som kvinner er i flertall innen høyere utdanning. Arbeidsmarkedet er kjønnsdelt, både når det gjelder hvilke bransjer og stillinger menn og kvinner jobber i, og når det gjelder deltid. Dette gjenspeiles i inntekt. Kvinner arbeider deltid, har skift/turnus og midlertidig ansettelse oftere enn menn. Selv om andelen kvinnelige ledere har økt, er mannsdominansen fremtredende.⁴⁸ Mange kvinner har mindre innflytelse på sin arbeids- hverdag enn menn, og midlertidige ansettelser og deltid svekker kvinnens tilknytning til arbeidslivet.⁴⁹ Spesielt gjelder dette innvandrerkvinner, som også har lavere sysselsetningsandel enn kvinner generelt.⁵⁰ Både enkeltvis, og samlet gir dette kvinner en mer utsatt posisjon i arbeidslivet.

I 2015 ble arbeidsmiljøloven endret med ny generell adgang til midlertidig ansettelse. Midlertidige ansatte er i større grad utsatt for graviditetsdiskriminering, og har vanskeligere for å si fra om arbeidsmiljøproblemer.⁵¹

En Høyesterettsdom fra 2016 slår fast at deltidsansatte ikke kan kreve rett til del av en utlyst stilling i virksomheten de jobber i for å få 100% stilling.⁵² "Fortrinnretten" har vært en viktig bestemmelse som nå er satt ut av spill. Regjeringen har så langt ikke varslet at de vil foreslå lovendringer som retter opp dette. Dette innebærer svekket mulighet til å motvirke strukturell diskriminering og kvinnens mulighet til selvforsørgelse.

Undersøkelser viser at kvinner fremdeles tar største delen av omsorgsarbeidet i hjemmet. Man kan ikke utelukke det at så mange kvinner jobber deltid også er en mestringsmekanisme som får hverdagen til å gå opp.

Tiltak:

- De utvidede mulighetene for bruk av midlertidige kontrakter etter arbeidsmiljøloven må reverseres.
- Det må settes inn en sterkere innsats mot graviditetsdiskriminering av midlertidig ansatte.
- Styrket lovfesting av rett til heltid, og tiltak mot deltid.
- Myndighetene må bidra med midler til prosjekter og tiltak relatert til sosial dumping, hvor også kvinner er i målgruppa.

⁴⁸ <http://www.samfunnsforskning.no/Aktuelt/Nyhetsarkiv/Lansering-CORE-Topplederbarometer-200>

⁴⁹ Undersøkelse fra AFI

⁵⁰ Kvinner med innvandringsbakgrunn i arbeidsmarkedet - Effekten av tiltak og stønader for arbeidsmarkedstilknytning, Orupabo, Julia, Ida Drange, 2015

⁵¹ LDO-rapport fra 2015: <http://www.tns-gallup.no/globalassets/fra-webnodes/eksperisemrader/politikk-og-samfunn/undersokelse-om-diskriminering-tns-gallup-2015.pdf>

⁵² HR-2016-867-A

Minoritetskvinner på arbeidsmarkedet

Arbeidsledigheten blant minoritetsbefolkningen er tre ganger høyere enn i majoritetsbefolkningen, og situasjonen har vært den samme de siste tyve årene. I 2014, var syv prosent av minoritetskvinner i Norge arbeidsledige, for den kvinnelige befolkningen sett under ett, var tallet på 1,6 %.⁵³

Minoritetskvinner opplever en rekke problemer på arbeidsmarkedet. De er blant annet overrepresentert i de lavest lønte og svakest organiserte delene av arbeidsmarkedet. I 2014 hadde nesten halvparten av klientene JURK hjelp med arbeidsrettslige problemstillinger minoritetsbakgrunn. Mange hadde problemer med å bruke sine lovpålagte rettigheter som arbeidstakere, delvis på grunn av språkbarrierer og delvis på grunn av manglende kjennskap til rettigheter om lønnsnivå, retten til sykepenger eller rettigheter ved graviditet og fødsel. Mange minoritetskvinner opplever også at terskelen inn i arbeidslivet blir høy. De opplever diskriminering, og ender opp med å bli stående utenfor arbeidslivet. Dessverre er mange av tiltakene myndighetene tilbyr ikke godt nok tilrettelagt for disse kvinnene.⁵⁴

Tiltak:

- Staten må bedre tiltakene for å få minoritetskvinner inn i arbeidslivet – særlig gjennom å styrke kompetanse og gjøre tiltakene bedre individuelt tilpasset.
- Det må sikres bedre informasjon til minoritetskvinner om rettigheter de har som arbeidstakere, slik at de ikke utnyttes.

11.1 d) Retten til likelønn, inkludert stønad, og til lik behandling ved arbeid av lik verdi

Når det gjelder likelønn henviser regjeringen i sin rapport til Meld. St. 7 (2015-2016) Likestilling i praksis - Like muligheter for kvinner og menn. I meldingen knyttes lønnsforskjeller utelukkende til løsere tilknytning til arbeidsmarkedet og «feil valg» av sektor/yrke som årsak til ulik lønn mellom kvinner og menn. Likelønn nevnes en gang i løpet av den over 145 siders meldingen. Verdsettingsproblematikken nevnes heller ikke. Verdsettingsdiskriminering er et stort problem i arbeidslivet. Yrker innenfor helse- og sosialsektoren og utdanningssektoren er ikke så høyt verdsett som de burde være ut fra hvor samfunnsnyttig arbeidet er. Inntekt er avgjørende for levekår og livet her og nå, og for opptjening av pensjon. Av den grunn er lønn viktig i et livsløpsperspektiv.

Kvinner tjente i 2014 i snitt 86,4 kroner for hver 100-lapp menn tjente.⁵⁵ De største forskjellene er blant de høyest lønte, der den kollektive lønnsdannelsen har begrenset betydning. En annen gruppe med betydelige lønnsforskjeller er mellom kvinner og menn med universitets- eller høyskoleutdanning på til og med fire år. For eksempel er 85 prosent av de som jobber i kommunalt barnevern kvinner. I hovedsak er dette sosionomer og barnevernspedagoger med 3-årig høyskoleutdanning. 85 prosent av de som jobber som dataingeniører er menn. Typisk utdanning er 3-årig høyskole eller universitet. Barneverns-pedagogen og sosionomen tjener 78 prosent av dataingeniørens lønn.⁵⁶

Tiltak:

- Myndighetene må ansvarliggjøre arbeidslivets parter i arbeidet for å redusere lønnsgapet mellom kvinner og menn.
- Myndighetene som arbeidsgiver må lage en forpliktende opptrappingsplan og finansiere et likelønnsløft.

⁵³ <http://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/innvarbl/kvartal/2015-02-12?fane=tabell&sort=nummer&tabell=216031>

⁵⁴ Mali Gulbrandsen Asmyhr «Aktivitets- og rapporteringsplikten sett i et interseksjonelt perspektiv», i Anne Hellum og Julia Kohler Olsen (red) Likes rettigheter – ulike live. Gyldendal, 2014.

⁵⁵ Rapport fra Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene. ETTER INNTEKTSOPPGJØRENE 2015 - Oppsummering av mellomoppgjørene. Arbeids- og sosialdepartementet, 19. juni 2015

⁵⁶ Eksempel fra artikkel i Fontene: Slik kan kvinnelønna økes, skrevet av Yngvil Mortensen, publisert 18.02.2016 <http://www.fontene.no/?app=NeoDirect&com=6/47/340924/fc17333e28>

11.1 e) Rett til pensjon

Pensjonsreformen rammer kvinner

Det norske pensjonssystemet gjennomgikk i 2011 en endring av hvordan pensjon skal regnes ut. Tidligere var pensjonsutregningen basert på de 20 årene en hadde best inntekt. I det nye systemet skal alle år telle med. Dette rammer kvinner som har arbeidet mindre i perioder med omsorgsansvar. Mekanismen som er innført for å demme opp for dette gir ikke full uttelling for alle kvinner. Særlig kvinner som fikk barn en del år tilbake i tid da mulighetene for barnehageplass og tilpasning i arbeidslivet var dårligere, og som derfor har vært ute av arbeidslivet eller arbeidet deltid i lengre perioder, kommer dårlig ut. Det nye pensjonssystemet innebærer dermed en strukturell og indirekte diskriminering av kvinner. Kvinner er overrepresentert blant mottakerne av minstepensjon.⁵⁷

Tiltak:

- Det nye pensjonssystemet må evalueres med sikte på å utjevne kjønnsforskjeller.

11.2 a) Forbud, belagt med strafferettslige reaksjoner, mot avskjedigelse på grunn av graviditet eller svangerskapspermisjon og diskriminering ved oppsigelser på grunnlag av ekteskapeleg status

Diskriminering på bakgrunn av graviditet, fødsel og permisjon er forbudt etter Likestillingsloven § 8. I det foreliggende forslaget til felles likestillings- og diskrimineringslov går regjeringen inn for å tydeliggjøre det strenge vernet mot diskriminering, inkludert oppsigelse, på grunn av graviditet eller foreldrepermisjon.⁵⁸ Dette er svært positivt.

Imidlertid ser vi at et godt lovverk ikke er nok. LDO gjennomførte i 2015 en undersøkelse som viste at denne typen diskriminering likevel var svært utbredt, og at 51 % av de spurte kvinnene hadde hatt opplevelser som kvalifiserte som graviditetsdiskriminering. Diskrimineringen tok mange former, og var særlig alvorlig for kvinner ansatt i midlertidige stillinger.⁵⁹

Tiltak:

- Utvidelsen av muligheten til å ansette midlertidig må reverseres.
- Myndighetene må iverksette aktive tiltak for å stoppe graviditetsdiskriminering av kvinner.
- Det må gis fri rettshjelp i saker om diskriminering.
- Styrke håndhevingen av diskrimineringslovverket rundt graviditet og foreldrepermisjon.
- Styrke veiledning og opplysningskampanjer mot arbeidsgivere.

11 2 b) Foreldrepermisjon med lønn eller sammenlignbar sosial stønad

Fedrekvoten er den delen av foreldrepermisjonen som er forbeholdt far. Med noen få unntak er det slik at om far ikke benytter seg av denne, faller den bort. Fedrekvoten har vært en stor suksess for å gjøre fedre mer aktive i omsorgsarbeidet hjemme, slik at kvinner også får bedre tilknytning til arbeidslivet. Regjeringen har forkortet fedrekvoten fra 14 til 10 uker. Som en følge viser tall at fedrenes permisjonsuttak har sunket drastisk. Det er nå bare 34 prosent av fedrene som tar ut mer enn ti ukers permisjon, mot 44 prosent i 2014. NAV spår at stadig flere menn vil ta ut mindre permisjon.⁶⁰ Det har medført at fedre i snitt er hjemme i færre uker.

⁵⁷ <https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Statistikk/Pensjon+-+statistikk/Alderspensjon>

⁵⁸ (se artikkel 2 (b) i regjeringens rapport).

⁵⁹ <http://www.tns-gallup.no/globalassets/fra-webnodes/ekspertiseomrader/politikk-og-samfunn/undersokelse-om-diskriminering-tns-gallup-2015.pdf>

⁶⁰ <https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Statistikk/Familie+-+statistikk/Nyheter/fedre-tar-ut-fedrekvoten-i-tr%C3%A5d-med-regelverket>

Mange har i dag ikke rett på foreldrepenger fordi mor ikke oppfyller aktivitetskravet. Dette aktivitetskravet opprettholder forsørgerrollen som normen for far, mens mor blir påtvunget en fulltids omsorgsrolle.

Dagens regler om tredeling av foreldrepermisjon tar bort beskyttelsen av de ekstra ukene permisjon som kvinner etter EUs barseldirektiv har krav på i barseltiden.⁶¹ Det norske regelverket taper av syne at hensynene bak barselpermisjon er andre enn hensynene bak foreldrepermisjon, og at det påligger staten en plikt til å gi kvinner særlige rettigheter når det er grunn til det.

Tiltak:

- Gjeninnføre 14 ukers fedrekvote, samt gi fedre og med mødre selvstendig opptjeningsrett på foreldrepenger, gjennom å fjerne aktivitetskravet til mor.
- Fedrekvoten bør ikke kunne overføres til mor uten dokumentasjon på at dette er nødvendig.
- Kvinners rett til barselpermisjon må tas hensyn til ved utforming av reglene om foreldrepermisjon.

Article 12: Health and Healthcare

CEDAW States

States shall ensure that women have the same access to healthcare and that women are not discriminated against. Women shall be given information about and access to birth control.

States shall guarantee women high quality, cost-free healthcare during pregnancy, childbirth and breast-feeding.

CEDAW committee concluding observations on Norway's eight periodic report

The Committee calls upon the State party to:

- (a) Ensure that all Sami women are provided with adequate social and health services, including mental health services;
- (b) Ensure that gender perspectives are mainstreamed in all policies and programmes regarding the Sami people; and
- (c) Re-evaluate the Action Plan for Combating FGM 2008-2011 with the view to revitalising the role of civil society in the effort to combat FGM.

The Committee urges the State party to:

- (a) Accelerate adoption of the relevant legislation mentioned above ensuring non-discrimination in the health care system; and
- (b) Provide appropriate training to health service providers, in order to avoid abuse and mistreatment of these women.

The Current Situation

Oppfølging av Kvinnehelsestrategien

Vi mangler fortsatt kunnskap om typiske kvinnesykdommer, og det har vært lav forskningsinnsats på flere områder innen kvinnehelse. NOU 1999:13 Kvinners helse i Norge avdekket stor kunnskapsmangel og manglende integrering av kjønns-perspektiv i helsepolitikk og praksis.⁶² Forslagene i denne rapporten har i liten grad blitt fulgt opp. Senere statusrapporter om kvinnehelse viser at det fremdeles er store kunnskapshull om temaet. Det er også liten dekning av helse spørsmål som tradisjonell medisin har dårligst grep om, for eksempel muskelsmerter, fibromyalgi og minoritetskvinnehelse.⁶³ Vi trenger økt fokus på kvinnelidelser som en ikke snakker så mye om, eksempelvis urininkontinens, livmorfremfall, diffuse muskel- og skjelettplager, endometriose, klimakteriet og fødselsskader som kan vise seg ved smerter ved samleie og vanskeligheter for å holde på avføring og luft og urin. Dette er typiske kvinnelidelser som kan gå utover livskvaliteten til mange kvinner.

⁶¹ Helga Aune og Gro Nylander, «Barselid et faktum – barselpermisjon en rettslig sannhet», NordiskSocialrettslig Tidsskrift nr. 11–12 2015, s. 45–82.

⁶² Norges offentlige utredninger, Kvinners helse i Norge (Sosial- og helsedepartementet, NOU 1999:13

⁶³ fra Norges Forskningsråd

Samiske kvinner opplyser at de har dårligere helse sammenlignet med etnisk norsk kvinner. Det må arbeides med å finne årsak og tiltak som retter seg spesielt mot denne gruppa.⁶⁴

Tiltak:

- Kvinnehelsestrategien fra 2003 må følges opp. Det er nødvendig med en ny NOU om kvinnehelse.
- Fokuset på kvinnehelse i et livsløpsperspektiv må styrkes, både gjennom å integrere kjønnsperspektiv i forskning, utvikle tilpassede helsetjenester, samt ha fokus på kvinnehelse og arbeidslivet.
- Kjønnsperspektivet må ivaretas ved innføring eller endring i velferdsordninger.
- Minoritetshelse er et område hvor innsatsen må styrkes for å fremme god helse og likeverdige helsetjenester for personer med minoritetsbakgrunn.

Reproduktiv helse

Helsesøstre og jordmødre har siden 1. januar 2016 hatt rekvireringsrett for samtlige prevensjonsmidler til alle kvinner over 16 år. Dette er et godt lavterskeltilbud for sårbare grupper, men det er behov for å styrke helsestasjon, skolehelsetjenesten, helsestasjon for ungdom og studenthelsetjenesten med kompetanse og ressurser.

En spesiell sårbar periode i kvinners liv er tiden omkring svangerskap, fødsel og barseltid. I denne perioden er det større risiko for å utvikle depresjoner, psykoser, og andre psykiske lidelser. I Norge får alle gravide tilbud om svangerskapskontroller. Her gis råd og veiledning om svangerskapet, om fødselen og om den kommende barseltiden. Økt alder for førstegangsfødende, økt BMI hos gravide og økt andel gravide med alvorlig grunnlidelse gir store helseutfordringer for kvinner før/under og ikke minst etter fødsel. Dette er forhold som krever økt innsats fra primær- og spesialisthelsetjenesten. Det er ansatt færre enn 300 jordmødre i den kommunale svangerskapsomsorgen. Kun halvparten av kommunene har jordmødre. Disse skal dekke flere enn 60 000 gravide hvert år. Med så få stillinger per kommune er det sannsynlig at kvinner med særlige helseutfordringer ikke får det tilbudet de har rett på.⁶⁵

I januar 2014 kom en ny nasjonal faglig retningslinje for barselomsorgen, som anbefaler hjemmebesøk av helsesøster til alle nyfødte. Dette blir ikke fulgt opp pga manglende ressurser. Kort liggetid på barsel uten etablert oppfølging første tid hjemme av jordmor er svært uheldig og går ut over pasientsikkerheten.

Tiltak:

- Etablere et reelt lavterskeltilbud for kvinner i reproduktiv alder gjennom å styrke helsestasjons- og skole- og studenthelsetjenesten.
- Det må sikres tilstrekkelig med jordmor- og helsesøsterr ressurser for å trygge kvinner under svangerskap, fødsel og barseltid.
- Helsepersonell må settes i stand til å identifisere volds- og overgrepssatte gravide, og tilby disse hjelp.

Kvinnens arbeidshelse

Til tross for at kvinner deltar i yrkeslivet nesten på linje med menn, er det påfallende lite oppmerksomhet på kvinners arbeidshelse. I 1999 skrev Kvinnehelseutvalget at kjønnsspesifikk kunnskap om arbeidshelse og arbeidsmiljø må legges til grunn i overvåkingssystemer, utforming av helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid, og ved planlegging og organisering av arbeidet, samt at ingen sykdom per definisjon utelukkes fra godkjenning som yrkessykdom.⁶⁶ Dette er dessverre like relevant i dag. I NOU 2008:11-Yrkessykdommer, fremholdes det nettopp at det mangler dokumentasjon av årsakssammenheng mellom yrkeseksponering og sykdomsutvikling i en del kvinnedominerte yrker.

⁶⁴ <https://www.nrk.no/sapmi/samekvinner-har-dartlig-helse-1.7068889>

⁶⁵ Sandall J, Soltani H, Gates S, Shennan A, Devane D.: "Midwife-led continuity models versus other models of care for childbearing women". Cochrane Database of Systematic Reviews 2015, Issue 9. Art. No.: CD004667. DOI: 10.1002/14651858.CD004667.pub4.

⁶⁶ NOU 1999: 13: Kvinners helse i Norge.

Kvinner har gjennomgående et høyere sykefravær enn menn. Forskningen på dette området er mangelfull og har ikke kunnet forklare forskjellene. I SINTEF-rapporten Det kjønnsdelte arbeidsmarkedet og kvinners arbeidshelse konkluderes det med at «Bak kjønnsforskjellene i de enkle sykefraværstallene som jevnlig presenteres, ligger det et komplekst bilde av biologiske kjønnsforskjeller, stereotype rollemodeller, samfunnsstrukturer og et sterkt kjønnssegregert arbeidsmarked».⁶⁷

Statens Arbeidsmiljøinstitutt har påvist en substansiell sammenheng mellom arbeidsrelaterte psykososiale faktorer og forhøyet risiko for sykefravær blant kvinner. Kvinner opplever oftere lavere nivåer av selvbestemmelse og innflytelse i jobben enn menn, og at de langt oftere befinner seg i jobber som kan være følelsesmessig krevende.

Det er behov for å utvikle bedre metoder for å fange opp konsekvensene av kvinners helse som følge av manglende likestilling i samfunnet.

Tiltak:

- Det er nødvendig med et bredt anlagt forskningsprogram om kvinners arbeidshelse og sykefravær.
- Arbeidsmiljøarbeidet i kvinnedominerte sektorer må styrkes.
- Tilrettelegging av arbeidet for gravide arbeidstakere må videreføres og styrkes.
- Nattevakter må omfattes av arbeidstidsreformen fra 2010 (reduisert arbeidstid for tredelt skift/turnus).

Article 13: Economic and Social Rights

CEDAW States

Women and men shall have the same economic and social rights. Women shall have the same right as men to earn money and obtain family benefits, to obtain bank loans, mortgages and other forms of credit. Women shall have the same right as men to participate in sport and all aspects of cultural life and to join associations.

The Current Situation

Samboerskap

I dag er det svært få lovregler som regulerer rettigheter ved samboerskap. Dette fører til at utgangspunktet ved opphør av samboerskap vil være helt generelle formuerettslige prinsipper; hver part tar det hun eller han eier, uavhengig av hvor lenge de har levd sammen.

Et stort antall kvinner som ikke har inngått samboerkontrakt med sin samboer, rammes negativt av denne mangelen på regulering. I mange tilfeller ender kvinnene opp med små eller ingen verdier etter samboerskapets opphør, mens deres tidligere samboer går ut av samboerskapet med økte verdier. Bakgrunnen for denne ujevne fordelingen er at mange par lever slik at mannen betaler huslån, billån og store utgifter knyttet til varige verdier, mens kvinnen betaler løpende husholdningsutgifter, ferier etc. Mangelen på regulering fører her i praksis til en statistisk ulikestilling mellom kvinner og menn, da kvinner oftere kommer ut dårlig økonomisk etter ett brudd.

Tiltak:

- Det bør vedtas en lov som regulerer de økonomiske forholdene mellom samboere.

⁶⁷ Ose, Solveig O. m.fl. (2014): Det kjønnsdelte arbeidsmarkedet og kvinners arbeidshelse. En gjennomgang av forskningen. SINTEF-rapport.

Økonomisk vold

Økonomisk vold kan være at partneren nekter kvinnen tilgang til egne midler, det kan være tvang til å undertegne finansielle avtaler, eller det kan være opptak av gjeld i partnerens navn. Økonomisk vold kan både handle om kontroll over partneren, og kan resultere i store og varige gjeldsproblemer. Likevel gjøres det liten innsats mot økonomisk vold.

Tiltak:

- Det må gis økt informasjon om økonomisk vold.
- Særlig minoritetskvinner må gis informasjon om sin rett til å eie sitt eget i ekteskapet, og om hva økonomisk vold kan være.
- Det bør ved anmeldelse av saker om familievold rutinemessig også undersøkes om økonomisk vold har utgjort en del av det samlede voldsbildet.

Article 16: Marriage and Family Life

CEDAW States

Women shall have the same right as men to marry and to choose whom they wish to marry. Women shall not be forced to marry and have children against their will.

Women and men have the same rights and responsibilities during marriage and divorce.

Women and men have the same rights and responsibilities as parents, irrespective of marital status, on all issues regarding their children.

Women shall have the right to choose how many children they wish to have and the time between births. They also have the right to education and information to allow them to exercise this right.

Women have the same right as men to choose a family name, a profession and an occupation.

Children shall not be allowed to marry or become engaged to be married.

CEDAW committee concluding observations on Norway's eight periodic report

The Committee calls upon the State party to:

- (a) Ensure that the concept of joint marital property extends to intangible property, including pension and insurance benefits and other career assets and that joint property is divided equally regardless of each spouse's individual contribution, and take further legal measures, as needed, so as to compensate for the unequal share of women in unpaid work;
- (b) Undertake research on the economic consequences of divorce on both spouses, with specific attention to the enhanced human capital and earning potential of male spouses on the basis of their full-time and uninterrupted career pattern, and include information on the outcome of such research in its next periodic report; and
- (c) Adopt the legal measures necessary to guarantee women living in de facto relationships economic protection equal to married women, in the form of recognizing their rights in the property accumulated during the relationship, in line with its general recommendation 21.

The Current Situation

Regjeringen unnlater å nevne at det i forslaget til ny felles likestillings- og diskrimineringslov vurderes å fjerne vernet mot diskriminering på grunn av kjønn i familieliv og andre rent personlige forhold. Dette vil etter vårt syn innebære en alvorlig svekkelse av norske kvinners og menns rettigheter. I stedet for å fjerne vernet mot diskriminering på grunnlag av kjønn i familielivet, bør en felles lov utvide vernet i familielivet til også å gjelde for de andre diskrimineringsgrunnlagene. Dette er det bred enighet om blant interesseorganisasjonene på likestillings- og diskrimineringsfeltet.

Tiltak:

- Et eksplisitt forbud mot diskriminering på grunn av kjønn i familieliv og andre rent personlige forhold må opprettholdes i en eventuell felles likestillings- og diskrimineringslov.
- Forbudet mot diskriminering i familieliv og andre rent personlige forhold bør utvides til også å gjelde andre diskrimineringsgrunnlag, for å styrke beskyttelsesvernet for grupper av kvinner som er spesielt sårbare for diskriminering i den private sfære. Dette gjelder blant annet LHBT kvinner og kvinner med nedsatt funksjonsevne.

Minoritetskvinner og ektepakter

Kvinner som ankommer Norge for familiegjening har blitt en økende gruppe blant innvandrere. En undersøkelse fra 2010 viste at disse kvinnene ofte kommer svært dårlig ut av ektepakter de inngår.⁶⁸

Særlig det ujevne styrkeforholdet mellom ektefellene, språkbarrierer og mangel på informasjon om ektepaktens rettslige virkninger bør i større grad tas med i vurderinger av disse ektepaktens gyldighet.

Tiltak:

- Det ujevne styrkeforholdet mellom ektefellene, språkbarrierer og mangel på informasjon om ektepaktens rettslige virkninger bør i større grad tas med i vurderinger av ektepaktens gyldighet.
- Minoritetskvinner må i større grad motta rettighetsinformasjon om konsekvensene av ektepakter i norsk rett.

CEDAW committee concluding observations on Norway's eight periodic report

Beijing Declaration and Platform for Action

The Committee urges the State party, in the implementation of its obligations under the Convention, to fully utilize the Beijing Declaration and Platform for Action, which reinforce the provisions of the Convention, and requests the State party to include information thereon in its next periodic report.

Millennium Development Goals

The Committee emphasizes that full and effective implementation of the Convention is indispensable for achieving the Millennium Development Goals. It calls for the integration of a gender perspective and an explicit reflection of the provisions of the Convention in all efforts aimed at the achievement of the Millennium Development Goals and requests the State party to include information thereon in its next periodic report.

Dissemination

The Committee requests the wide dissemination in Norway of the present concluding observations in order to make the people, government officials, politicians, parliamentarians and women's and human rights organizations, aware of the steps that have been taken to ensure the de jure and de facto equality of women, as well as the further steps that are required in this regard. The Committee requests the State party to continue to disseminate widely, in particular to women's and human rights organizations, the Committee's general recommendations, the Beijing Declaration and Platform for Action and the outcome of the twenty-third special session of the General Assembly on the theme "Women 2000: gender equality, development and peace for the twenty-first century".

⁶⁸ Jansen, Marianne Willett, "Transnasjonale ektepakter". (Transnational pre-nuptial agreements) Studies in Women's Rights Law, no 86/2010, University of Oslo

